

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Humanitární intervence v Sierra Leone

Autor: Jitka Fojtíková

Vedoucí: PhDr. Vít Střítecký

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně, uvedla v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala, a v textu jsem řádně vyznačila jejich použití.

Praha, 13. května 2010

.....

Prohlašuji tímto, že dávám souhlas ke zveřejnění této práce pro studijní a výzkumné účely.

Praha, 13. května 2010

.....

Bibliografický záznam

Fojtíková, Jitka: *Humanitární intervence v Sierra Leone*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociální věd, Institut politologických studií, Katedra mezinárodních vztahů, 2010, 82 stran. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Střítecký.

Anotace

Tato práce demonstruje obecnou změnu konceptu suverenity. Ta byla v období studené války chápána jako kontrola nad určitým územím (autorita), po konci studené války se tento koncept radikálně přeměnil na pojetí suverenity jako odpovědnosti za poskytnutí minimálního standardu lidských práv. S tím úzce souvisí i koncept neintervence, který se tímto mění a zároveň dává nový obsah humanitárním intervencím. Ty by měly být vykonávány v případě vážného porušování lidských práv, tato odpovědnost zasáhnout připadá na mezinárodní společenství.

Humanitární intervence jsou však ze své podstaty a nejasné definice opředeny mnoha limity, mezi ty mimo jiné patří chybějící jednota mezinárodního společenství, ekonomické a geostrategické zájmy, chybějící vedoucí stát/ aliance intervenční mise a politicko-ekonomické limity intervence. Základním předpokladem pro tuto práci je teze, že právě tyto limity se staly klíčovými pro začátek a průběh intervence UNAMSIL v Sierra Leone.

Annotation

This thesis demonstrates the general change of theoretical concept of sovereignty. During the cold war sovereignty was conceived as control over certain territory (authority), after the end of the cold war this concept changed into sovereignty as responsibility (respect for a minimum standard of human rights). With this idea is coincided the concept of non-interference which was changed too and is giving the

new and broader extension of humanitarian interventions. These ones should be carried out in cases of serious violations of human rights, what is under responsibility of international community.

However, humanitarian interventions are from merits of the case related with limitations; these are lack of unity of international community, economic and geostrategic interests, lack of lead state/ alliance of humanitarian mission and political and economic limitations of interventions. The starting-point for this work is thesis that these limitations were crucial for beginning and duration of intervention UNAMSIL in Sierra Leone.

Klíčová slova

Humanitární intervence, Sierra Leone, Afrika, suverenita, odpovědnost za ochranu, mezinárodní společenství, mezinárodní odpovědnost, morální a právní odpovědnost, limity humanitárních intervencí, OSN, ekonomické a geostrategické zájmy, vedoucí stát.

Keywords

Humanitarian intervention, Sierra Leone, Africa, sovereignty, responsibility to protect, international community, international responsibility, moral and legal responsibility, limitations of humanitarian interventions, UN, economic and geostrategic interests, lead state.

Poděkování

Tato práce by nemohla vzniknout bez přispění Víta Stříteckého a také bez pomoci Kateřiny Werkman-Staňkové. Velice jim tímto děkuji za jejich trpělivost, za vstřícný přístup k mému pojetí tohoto tématu, za věcné a duchaplné komentáře, které tuto práci (a mě samotnou) posouvaly dál, a v neposlední řadě za podporu, kterou vnímám. Vážím si jejich pomoci a jejich dobře míněných rad, připomínek a postřehů.

Obsah

ÚVOD	3
I. Humanitární intervence v teorii	7
a) Posunutí pojmu suverenity	10
II. Odpovědnost za ochranu	12
III. Konceptuální rámec peacekeepingových operací	17
a) OSN a intervence 1945-1990	19
b) OSN a intervence 1991-2000	19
c) Humanitární intervence v africkém kontextu	22
i) Postoj k humanitárním intervencím na africkém kontinentu 1945-1990	22
ii) Postoj k humanitárním intervencím na africkém kontinentu v 90. letech 20. st.	24
d) Problematické aspekty HI	26
IV. Sierra Leone	28
a) Rebelující skupiny	30
b) Průběh a internacionalizace konfliktu	31
c) ECOMOG	36
i) Mandát ECOMOG	38
d) UNAMSIL	40
i) Mandát UNAMSIL	42
V. Limitující body HI v Sierra Leone	45
a) Morální ospravedlnitelnost HI	46
b) Právní ospravedlnitelnost HI	49
i) Charta OSN	50
c) Chybějící jednota mezinárodního společenství	53
d) Ekonomické a geostrategické limity	57
e) Chybějící vedoucí stát/ aliance intervenční mise	61
f) Politicko-ekonomické limity intervence	65
g) Další limity humanitárních misí ECOMOG a UNAMSIL v Sierra Leone	69

ZÁVĚR	71
Resumé	76
LITERATURA	77

ÚVOD

Cílem této práce je představit koncepci humanitárních intervencí, a to z teoretického hlediska a pak následně zkoumat možné limity humanitárních intervencí a ty aplikovat na příklad humanitární intervence UNAMSIL, která probíhala v letech 1999-2005 v Sierra Leone, a příklad humanitární intervence ECOMOG, která probíhala v Sierra Leone v letech 1997-1999.

V této práci chci dokázat, že odhodlanost mezinárodního společenství zasáhnout v oblastech, kde se porušují lidská práva a kde má toto společenství odpovědnost zasáhnout, má své limity, které významně ovlivní úspěšnost či samotné uskutečnění této intervence. Tyto limity platí jak pro mezinárodní, tak regionální společenství, ve svém základu se ale liší.

Ze dvou základních epistemologických stanovisek používám vysvětlující přístup, snažím se tento konkrétní případ vysvětlit. Co se týká epistemologicko-metodologické pozice, jedná se o vysvětlující kvalitativní výzkum jedné události, v této práci se zaměřím na příklad Sierra Leone.

Pro tuto práci jsme si vybrala metodu instrumentální případové studie, která hodnotí existující teorie a používá při tom testování klíčovým případem jako hlavní techniku identifikace příčinného procesu.

Toto téma jsem si vybrala po absolvování kurzu Theory and Practice of Security v prvním ročníku na Bezpečnostních studiích, kde jsme v rámci jednoho bloku řešili problematiku humanitárních intervencí, a mě toto téma velice zaujalo. Obzvláště pak intervence, ke kterým nedošlo, ale dojít mělo, nebo ty intervence, které byly uskutečněny až příliš pozdě či jen ve velmi malém počtu a s omezeným mandátem, vyvolávají zajímavé otázky a debaty na mezinárodní scéně, proto jsem se na jeden takový případ zaměřila i já.

Hlavní část práce je ukotvena v období občanské války v Sierra Leone, která probíhala v letech 1991-2002. Především se však soustředím na roky, kdy probíhaly humanitární intervence, tedy od roku 1997, kdy započala mise ECOMOG, do roku 2002, kdy byly boje ukončeny. Zbylé tři roky, po které v zemi ještě působila mise UNAMSIL, nejsou pro tuto práci relevantní.

Tato práce zahrnuje částečně i přesah do minulosti s ohledem na vysvětlení postoje OSN a afrických zemí ke konceptu humanitárních intervencí v období 1945-1990.

Do současné doby byl vydán nespočet literatury zabývající se teorií i praxí humanitárních intervencí. Autoři uvádějí definice humanitárních intervencí, tak aby se daly aplikovat na co nejširší počet takovýchto operací. Zkoumají také právní opodstatnění intervencí, které začíná ve většinu případů u Charty OSN nebo Konvence zakazující genocidu. Z filozofického hlediska rozebírají morální ospravedlnění humanitárních intervencí, roli OSN, roli dalších regionálních organizací atd. V praxi se pak vydávají do konfliktních oblastí a následně detailně popisují průběh jak samotných konfliktů, tak konaných zásahů ze strany mezinárodního společenství. Kdyby bylo potřeba zhodnotit dosavadní zpracování tématu, jistě by získalo vysoké ocenění, a to se týká teoretické i praktické části této oblasti.

Základem pro tuto práci jsou tři stěžejní díla, které se zabývají humanitárními intervencemi, a to z teoretického a také praktického hlediska. Jedná se o *Politics and Practice of Humanitarian Intervention* od Jennifer M. Welsh; tento sborník od několika autorů se zabývá teorií humanitárních intervencí, jejich limity, rolí mezinárodního společenství, rolí OSN, ale také konkrétními příklady. Další knihou je *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas* od J.L. Holzgrefa a Roberta Keohana, která především zkoumá právní a morální opodstatnění a limity humanitárních intervencí ve všech svých kapitolách. Posledním dílem je *In the Shadow of „Just Wars“. Violence,*

Politics and Humanitarian Action od Fabrice Weissmana, tato kniha je souhrnným popisem humanitárních intervencí, které se odehrály (či neodehrály) v konkrétních státech v průběhu 90. let minulého století a na počátku nového tisíciletí, kde bylo potřeba zasáhnout.

Tato práce dále čerpá ze zprávy Komise pro intervenci a státní suverenitu - *Responsibility to Protect*. Z principů zde uvedených vycházím následně v závěrečné kapitole, tyto principy na papíře stavím do kontrastu s realitou, která se mnohdy velice liší od těchto humanitárních idejí.

V práci dále uvádím zprávy vydané Organizací spojených národů, tyto zprávy mají široký záběr a týkají se mise UNAMSIL, míry lidského rozvoje nebo lidské bezpečnosti.

V první kapitole se věnuji humanitárním intervencím obecně, a to především z teoretického hlediska. Uvádím zde tři definice humanitárních intervencí od uznávaných akademiků, konkrétně od J. L. Holzgrefa, Jennifer M. Welsh a od Fernanda Tésona. Dále se v této kapitole podrobně věnuji pojmu „suverenita“ a významnému posunu v chápání tohoto pojmu, a to ze suverenity jako autority (kontrola nad určitým státním územím) k suverenitě jako odpovědnosti (za dodržování a poskytnutí minimálního standardu lidských práv). Za mezník v tomto chápání považuji začátek 90. let minulého století.

Druhá kapitola je zaměřena na koncept Odpovědnosti za ochranu (tzv. *Responsibility to Protect*, R2P). Snažím se zde zachytit vývoj tohoto konceptu, zohlednit směry, ze kterých vycházel a které ho inspirovaly. Na závěr kladu otázky, kterými se zabývám v poslední kapitole této práce; ty se vztahují k limitům tohoto konceptu, který předurčuje odpovědnost zasáhnout.

Ve třetí kapitole vysvětluji postoj Organizace spojených národů ke konceptu humanitárních intervencí. Rozlišuji dvě období, a to léta 1945-1990 a 1991-2000. Zaměřuji se především na to, jak se tento postoj vyvíjel a měnil postupem doby v rámci mezinárodního společenství.

Druhá část této kapitole se věnuje humanitárním intervencím v africkém kontextu, i zde rozlišuji dvě období, a to léta 1945-1990 a 1991-2000. Opět se zaměřuji na vývoj a změnu postoje afrických zemí ke konceptu humanitárních intervencí. V obou částech vysvětluji, co k této změně přispělo.

Čtvrtá kapitole se pak zabývá samotným konfliktem v Sierra Leone, na začátku okrajově zmíním příčiny tohoto konfliktu (okrajově proto, že by stačily na samotnou diplomou práci) a pak se již věnuji průběhu a internacionalizaci této občanské války od začátku 90. let 20. století. V rámci internacionalizace zmiňuji dvě humanitární mise, které zde proběhly. Tou první je mise ECOMOG, druhou je mise UNAMSIL. U obou operací se zaměřuji na jejich průběh a mandát, který jim byl udělen, na komplikace, kterým musely čelit, a na úspěšnost těchto operací.

Limity těchto dvou humanitárních intervencí zkoumám v poslední páté kapitole. Z počátku se věnuji a rozlišuji mezi morální a právní ospravedlnitelností humanitárních intervencí, uvádím zde určité akademické směry, ale také Chartu OSN, na které ukazují, že právní ukotvenost humanitárních intervencí má své limity již v tomto dokumentu, který zmínku o tomto druhu operací vůbec neuvádí. Následně se již věnuji samotným limitům humanitární intervence v Sierra Leone; za tyto limity jsem si stanovila chybějící jednotu mezinárodního společenství, ekonomické a geostrategické zájmy, chybějící vedoucí státu/ aliance intervenční mise a politicko-ekonomické limity intervence. Dopady těchto limitů porovnávám na obou dvou misích a vyvozují z nich závěry, které se podstatně liší jak u mise ECOMOG, tak u mise UNAMSIL. Ačkoliv se jedná o humanitární mise ve stejném státě, jejich počátek, průběh i finální fáze se razantně liší, a to nejen díky výše zmíněným limitům, ale, jak uvádím níže, do hry vstupují i další limity, které podstatně promění vývoj těchto operací.

Humanitární intervence v teorii

Koncept humanitárních intervencí vzbudil jednu z nejkontroverznějších debat od začátku 90. let minulého století jak mezi teoretiky, tak mezi praktiky. O co v této debatě vlastně šlo, se týká rozporu v pojetí a chápání pojmu suverenity. Tento rozpor vychází z myšlení, které převládalo v období studené války, a z uvažování, jež ovládlo období po konci této války. Státní suverenity byla po dlouhou dobu považována za výsostnou sféru vlivu každé jednotlivé země, svým způsobem by se dalo říci, že byla posvátná a pro ostatní státy nedotknutelná, pokud tedy vynecháme výjimku potvrzující pravidlo, a to případy mezistátních válek. Jedná se o jeden z definičních pilířů systému mezinárodního společenství a mezinárodního práva. Rozpor s tímto konceptem myšlení nastal na konci studené války, kdy se do popředí dostávají mezinárodní normy spojené s lidskými právy a použitím síly,¹ a najednou se o suverenity začíná přemýšlet nejen jako o negativním právu nezasahovat do vnitřních záležitostí jiného státu, ale také jako o pozitivním právu souvisejícím s odpovědností vůči vlastním občanům.

Tato změna v chápání pojmu suverenity velice úzce souvisí se změnou chápání konceptu humanitárních intervencí. Zatímco se vyskytlo jen pár příležitostí pro uskutečnění humanitární intervence v období studené války², následná 90. léta byla pravým opakem předchozího období, jak v uskutečnění vojenských akcí (většinou tedy podpořených humanitárními důvody), tak především v debatách, které se odehrávaly na mezinárodní scéně mezi zastánci a odpůrci humanitárních intervencí. Zřejmý konflikt mezi suverenity a humanitárními intervencemi (jinak řečeno mezi intervencí a ne-intervencí) se vyvíjel

¹ WELSH, Jennifer M.: *Introduction*. In: WELSH, Jennifer M.: *Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, s. 1.

² I když by se dalo spíše říci, že příležitostí bylo dost, naopak politické vůle zasáhnout bylo pomálu. Žádný stát nebo regionální organizace nezasáhly, aby zabránily nebo ukončily masakr několika stovek tisíc etnických Číňanů v Indonésii (polovina 60. let), zabíjení téměř půl milionu Ibosů v Nigérii (1966-1970), zabíjení desítek tisíců Tutsiů ve Rwandě (na začátku 70. let), vraždění desítek tisíců Hutů v Burundi (1972) a mnohé další.

dvěma směry, a to skrze evoluci pojmu, který se posunul z pojetí „suverenity jako autority“ (kontroly nad územím) k „suverenitě jako odpovědnosti“ (respektování minimálních standardů lidských práv), a skrze rozšířenou definici toho, co ve skutečnosti představuje hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost pod Hlavou VII Charty OSN.³ Výsledkem prvního směru bylo posunutí „*masivního porušování lidských práv uvnitř domácí jurisdikce státu do záležitostí v mezinárodním zájmu*“⁴; výsledkem druhého směru bylo ráznější vystupování „*OSN, která může legitimně schválit mezinárodní akci, jenž se bude zaměřovat na bezpečnostní hrozby, které vyplývají z humanitárních krizí*“⁵.

V předchozím odstavci jsem několikrát zmínila slovní spojení humanitární intervence, co to však je a z čeho se skládá, je velice složitá otázka, která budí rozpaky i nadšení u akademiků i praktiků intervencí navzájem. Definice humanitární intervence se nedá odvozovat z příkladů proběhnuvších v 90. letech; pokud bychom ji přeci jen chtěli vyvodit z těchto příkladů, bylo by nutné přinejmenším regionální ohraničení. Humanitární intervence však není omezena jen regionálně, jde zde spousta dalších překážek a limitujících bodů, ke kterým je nutné přihlédnout. Když se však oprostíme od praxe a přihlédneme jen k čisté teorii, jak by humanitární intervence měla vypadat, kde všude a proti komu všemu by měla zasahovat, tak můžeme říci, že humanitární intervence by měla být založena na ochraně lidských bytostí se záměry ukončení násilí nebo snahou předejít tomuto zločinu proti lidskosti. Podle definice Jennifer M. Welsh se humanitární intervence skládá:

³ WELSH, J.: c. d., s. 2.

⁴ Tamtéž, s. 2.

⁵ Tamtéž, s. 2.

„z donucovacího (vojenského) zásahu do vnitřních záležitostí státu za účelem zabránit masivnímu porušování lidských práv nebo zmírnit šířící se lidské utrpení“⁶.

Definice J. L. Holzgrefa, kterou používá spolu s Robertem Keohanem ve své knize *Humanitarian intervention*, se soustředí na zdůraznění toho, že humanitární intervence není vykonávána na vlastním území zasahujícího státu, protože jde o téma daleko více urgentní a kontroverzní, tudíž se nejedná čistě o akci humanitárního rázu způsobenou např. přírodní katastrofou.

Humanitární intervence tedy podle něj je:

„hrozba či použití síly státem (či skupinou států) mířená na prevenci nebo ukončení porušování základních lidských práv jednotlivců, kteří nejsou jejich vlastními občany, bez souhlasu státu, na jehož území jsou vojenské síly rozmístěny“⁷.

Fernando Téson definuje přípustnou humanitární intervenci jako

„úměrné mezinárodní použití... vojenské síly; [humanitární intervence je] provedená zpravidla liberální vládou nebo aliancí, cílená na ukončení tyranie a anarchie, vítaná oběti a odpovídající doktríně dvojitého [vedlejšího]⁸ efektu“⁹.

Všechny definice se shodují v tom, že by mělo jít o vojenské ukončení porušování lidských práv či páchání tyranie; jedna definice však dává důraz na ne-souhlas hostitelského státu, kdežto druhá vytyčuje vítání obětí. I toto mohou být jedny z limitujících bodů humanitárních

⁶ MAYALL, James: *Humanitarian Intervention and International Society: Lessons from Africa*. In: WELSH, Jennifer M.: *The Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, s. 121.

⁷ HOLZGREFE, J. L.: *The Humanitarian Intervention Debate*. In: HOLZGREFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, s. 18.

⁸ Doktrína (nebo také princip) dvojitého efektu vysvětluje přípustnost akce, která způsobí vážné škody, jako např. smrt obyvatelstva, jako vedlejší efekt propagování a šíření dobrých věcí.

⁹ TÉSON, Fernando: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*. In: HOLZGREFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, s. 94.

intervencí, pokud je převedeme do praxe. Omezení humanitárních intervencí ve většině případů vyplývají už před jejím samotným uskutečněním či během něho. Jennifer Welsh se ptá, zda jsou humanitární intervence limitovány těmi případy, kde chybí souhlas hostitelského státu (i když podle teorie toto není limitující složka, nýbrž podmínková pro uskutečnění humanitární intervence), nebo zda jsou omezeny jen na ty případy, kde Rada bezpečnosti jednoznačně vydala schválení k akci¹⁰; další omezení mohou přijít v podobě předpokládané úspěšnosti či neúspěšnosti budoucí humanitární intervence, resp. předvídaný neúspěch může zamezit jakékoliv intervenci; politické motivy, vůle a kapacita stojí za většinou humanitárních intervencí a limituje je, s tím souvisí problém selektivity, který poškozují důvěryhodnost nejen celé OSN, ale také všech západních států¹¹. K tomuto tématu se vrátím později, v poslední kapitole práce, kdy budu tyto limitující body konfrontovat se skutečností, tedy příkladem intervence v Sierra Leone. Nyní se však chci zaměřit na proměnu pojmu suverenity, kdy došlo k posunu od koncepce suverenity jako autority nad vlastním územím k jejímu pojetí jako odpovědnosti vůči lidským právům, ať už občanů svých vlastních či občanů cizí země.

Posunutí pojmu suverenity

Sporné otázky a starosti 21. století představují nové a často diametrálně odlišné druhy úkolů na rozdíl od těch, kterým svět čelil roku 1945, když byla založena Organizace spojených národů. Tak jako se objevovaly nové skutečnosti a úkoly, tak nastávalo očekávání, že se zde ukáže určitý druh nového jednání a spolu s ním přijde i přehodnocení dřívějších standardů vyskytujících se v národních a mezinárodních záležitostech.¹²

¹⁰ WELSH, J.: c. d., s. 3.

¹¹ Tamtéž, s. 5.

¹² The Responsibility to Protect: *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. International Development Research Centre, 2001.

Kdy přesně však došlo k posunu ve vnímání suverenity, intervence a s tím souvisejících lidských práv? Co je tím impulzem, či počáteční iniciativou? Nicholas Wheeler tvrdí, že „*tento proces změny nastal 5. dubna 1991, když se Rada bezpečnosti rozhodla... pojmenovat uprchlickou krizi zapříčiněnou útlakem Kurdské a šíitské menšiny ze strany irácké vlády hrozbou pro mír*“¹³. To bylo poprvé od založení OSN, kdy se stalo, že skupina států jasně obhajovala použití síly z humanitárních důvodů a toto zdůvodnění ostře kontrastovalo s nervozitou mnoha států, kterou cítily k doktríně humanitárních intervencí.¹⁴

Tento krok podstatně změnil chápání pojmu suverenity; Butrus-Ghálí v dokumentu Agenda pro mír v roce 1992 prohlásil, že „*doba absolutní suverenity minula; její teorie nikdy neodpovídala realitě*“¹⁵, a vyzval představitele států, aby se pokusili „*nalézt rovnováhu mezi potřebami dobré vnitrostátní správy a požadavky stále propojenějšího světa*“¹⁶. 90. léta však byla v této problematice velice rozpolcená, suverenity byla i nadále „*podle některých státníků o právu každého státu dělat to, co současná vláda uzná za vhodné, přinejmenším v rámci svého území*“¹⁷. Některé státy, především tedy Rusko, Čína a Indie, bránily princip suverenity proti západnímu imperialismu lidských práv (alespoň z jejich pohledu se to tak dá nazývat), velká většina států však celkem rozumně vzala v potaz to, že Radou bezpečnosti schválená intervence je

http://www.idrc.ca/en/ev-9436-201-1-DO_TOPIC.html, s. 11-12.

¹³ WHEELER, Nicholas J.: *The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society*. In: WELSH, Jennifer M.: *The Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, s. 33.

¹⁴ Rada bezpečnosti tenkrát požadovala, aby Irák ukončil porušování lidských práv a dovolil mezinárodním humanitárním organizacím bez problémů doručit pomoc těm lidem, kteří to potřebovali. Pokud vynecháme zvláštní případy Rhodésie a Jižní Afriky, tak to bylo poprvé, kdy Rada bezpečnosti připustila, že vnitřní útlak ze strany státu by mohl mít přeshraniční následky, které by následně ohrožily mezinárodní bezpečnost.

¹⁵ Organizace spojených národů: *An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*, 1992, par. 17.

<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> (21.4.2010)

¹⁶ Tamtéž, par. 17.

¹⁷ SHUE, Henry: *Limiting Sovereignty*. In: WELSH, Jennifer M.: *The Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, s. 32-33.

přípustná i bez souhlasu cílového státu v případech extrémní humanitární krize.¹⁸

Humanitární intervence konané bez souhlasu hostitelské vlády jasně apelují na tradiční pojetí práva na suverenitu. Suverenita v tomto novém kontextu již neznamena ne-intervenci,¹⁹ ale přesouvá se spíše do roviny respektování minimálního standardu lidských práv. Nynější doba reflektuje zcela nové normy, standardy a záležitosti jako jsou práva jednotlivců a dodržování jejich základních svobod, důraz je kladen na lidskou bezpečnost či udržitelný rozvoj. S tímto novým chápáním suverenity jako odpovědnosti úzce souvisí i koncepce Odpovědnosti za ochranu, která náleží především každému státu; pokud ten je však neschopný či neochotný toto dodržovat, odpovědnost přechází na mezinárodní společenství. V následující kapitole se tomuto postupně se vyvíjecímu konceptu budu blíže věnovat.

Odpovědnost za ochranu (R2P)

S rozšířenou základnou členských států OSN²⁰ se rovněž rozšířil počet nových hlasů, perspektiv, zájmů, zkušeností a úsilí. V mnoha státech se konec studené války projevil důrazem na demokratizaci země, dodržování a důsledné vymáhání lidských práv a koncepci dobrého vládnutí. Bohužel ve spoustě jiných států byl výsledkem vnitřní konflikt či občanská válka, kde především trpí a umírají nevinní civilisté. V těchto případech je nutnou podmínkou k zvládnutí situace zahrnutí mezinárodního společenství, protože jinak je zde velké nebezpečí, že se staneme pouhými nezúčastněnými diváky v probíhajících masakrech, etnickém čištění nebo dokonce genocidě.²¹ Jak se uvádí ve

¹⁸ WHEELER, N.: c. d., s. 40.

¹⁹ Např. Henry Shue ve své práci dokazuje, že ne-intervence chrání suverenitu, jednoduše tím, že nedovoluje proniknout žádnému státu na území jiné země, a to z jakýchkoliv důvodů.

²⁰ OSN se rozrostlo z 51 členů v roce 1945 na dnešních 189.

²¹ International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 12-13.

zprávě Komise pro intervenci a státní suverenitu: „*At' je to populární či není, je zde narůstající celosvětové uvědomění, že ochrana lidské bezpečnosti, včetně lidských práv a lidské důstojnosti, musí být jedním ze základních cílů moderních mezinárodních institucí*“²².

„*Koncepce R2P se na mezinárodní scéně postupně formuje od skončení studené války do současnosti*“²³, její největší rozkvět připadá na „90. léta, kdy se na mezinárodní scéně vytvořily podmínky pro znovuotevření debaty o vztahu suverenity a lidských práv a o možnosti tzv. *humanitární intervence*“²⁴. Celkově se dá říci, že období 90. let mělo pro zformování konceptu R2P zásadní význam. Ačkoliv koncept jako takový ještě neexistoval, jak podotýká Veronika Bílková, „*desetiletí po skončení studené války poskytlo vhodné materiální i ideové podmínky proto, aby se mohl vytvořit, a významným způsobem ovlivnilo podobu, kterou později, na počátku 21. století, nabyl*“²⁵.

Mezi faktory, které přispěly k tomuto vývoji, patří mj. změna mezinárodního systému, který se pádem Sovětského svazu přeměnil z čistě bipolárního na ne tak jasný, ale přeci jen multilaterální model. Došlo také k zásadnímu přehodnocení zásad, kdy se „*po roce 1989 posunul zájem směrem ke zdůrazňování významu individuálních lidských práv, vlády práva a demokracie*“²⁶. Zároveň se také během 90. let objevilo na scéně několik konceptů, které výrazně po obsahové stránce ovlivnily celou následnou podobu *odpovědnosti za ochranu*.²⁷ K těmto konceptům se vrátím níže v této kapitole.

Koncept *odpovědnosti za ochranu* a vlastně i samotný výraz se poprvé objevil ve zprávě Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu nazvané *Odpovědnost za ochranu*. Jedná se o ideu, která tvrdí, že suverénní státy mají zodpovědnost „*ochránit své občany před*

²² International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 14.

²³ BÍLKOVÁ, Veronika: *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje, nebo staré pokrytectví?* Univerzita Karlova v Praze, Praha 2010, s. 27.

²⁴ Tamtéž, s. 27.

²⁵ Tamtéž, s. 27.

²⁶ Tamtéž, s. 28.

²⁷ Tamtéž, s. 28.

*vyhnutelnými katastrofami – před masovými vraždami, znásilňováním, vyhladověním – ale pokud jsou neochotné a neschopné udělat to, odpovědnost musí být přenesena na širší komunitu států*²⁸.

Tato idea vychází mj. z koncepce *suverenity jako odpovědnosti*²⁹, tudíž odpovědnosti směrem k cizím státům i vlastnímu obyvatelstvu. Konkrétně se měl koncept uplatnit zejména při předcházení a řešení konfliktů na africkém kontinentu a v přístupu k problému vnitřně přesídlených osob. Tímto zaměřením se liší od R2P, jež od něj nicméně přebrala nový pohled na suverenitu.³⁰

Jeden ze základních principů *odpovědnosti za ochranu* udává:³¹

*„tam, kde je na populaci páchána vážná křivda, jako výsledek vnitřní války, povstání, utiskování nebo ztroskotání státu, a stát není schopný či ochotný zastavit či odvrátit toto zlo, princip ne-intervence ustupuje mezinárodní odpovědnosti chránit*³². Zpráva konkrétně jmenuje i situace, kdy a za jakých okolností může být humanitární intervence vykonána, a to, když dochází k velké ztrátě na životech³³ (z důvodů genocidy, válečných zločinů či zločinů proti lidskosti) nebo k rozsáhlému etnickému čištění³⁴.

Vliv konceptu *práva/povinnosti zasáhnout*³⁵ je zde zřejmý, rozhodně se však nejedná o synonymum k pojmu R2P. Ačkoli oba koncepty reagují

²⁸ International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 5.

²⁹ Koncept suverenity jako odpovědnosti navrhl v roce 1996 súdánský diplomat a zvláštní zástupce generálního tajemníka pro vnitřně přesídlené osoby, Francis Deng. Deng zdůraznil, že suverenita by nadále neměla být chápána čistě negativně, tj. pouze jako ochrana před vnějšími zásahy, ale též pozitivně, tj. jako odpovědnost vůči cizím státům i vlastnímu obyvatelstvu.

³⁰ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 30.

³¹ Preventivními principy pak jsou správný úmysl, který by měl být zajištěn multilaterální operací podpořenou regionálním míněním; trvání a intenzita intervence by měla trvat jen po nutně vyžadovanou dobu; intervenční zásah by neměl nastatou situaci zhoršit.

³² International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 7.

³³ Aktuální či předpokládané, s genocidním úmyslem nebo bez něj, která je produktem úmyslné státní akce nebo zanedbání ze strany státu či neschopnosti státu jednat;

³⁴ Aktuálnímu či předpokládanému, ať už prováděnému zabíjením, násilným vyhoštěním, teroristickým jednáním nebo znásilňováním.

³⁵ Koncept práva/povinnosti zasáhnout uvedli do mezinárodního povědomí Bernard Kouchner a Mario Bettati již na konci 80. let. Koncept vychází z teze, že v případě humanitární krize mají státy popř. nevládní organizace právo nebo dokonce povinnost

na stejný problém vztahu suverenity a lidských práv, řešení, jež navrhují, se vzájemně liší svou šíří a komplexností. Jak uvádí V. Bílková, „*právo/povinnost zásahu zapadá do rámce klasických úvah o humanitární intervenci, které jsou primárně fixovány na použití ozbrojené síly a agresivní politiku změny režimu*“³⁶, naproti tomu odpovědnost za ochranu klade důraz především na nevojenské prostředky řešení konfliktů.

To vyplývá i ze samotné zprávy, která uvádí, že *odpovědnost za ochranu* se skládá ze tří částí, a to z odpovědnosti předejít, odpovědnosti reagovat a odpovědnosti znovu budovat. Výslovně pak tvrdí, že odpovědnost reagovat vyžaduje zasahovat „*v situacích vážných lidských potřeb přiměřenými způsoby, což může zahrnovat donucovací prostředky jako jsou sankce a mezinárodní žaloby, v extrémních případech vojenskou intervenci*“³⁷. Zpráva dále uvádí, že odpovědnost předejít je „*nejdůležitější dimenzí odpovědnosti za ochranu*“³⁸.

Zároveň se však zde promítá silný vliv *zásady nelhostejnosti*³⁹, která hlásá, že na hromadná a systematická porušování lidských práv by jiné státy neměly reagovat nelhostejností, ale měly by se důrazně chopit akce.⁴⁰ Pozornost je proto třeba věnovat bezpečnosti jednotlivců. Samotná *lidská bezpečnost* má oproti státní bezpečnosti více dimenzí, např. dimenzi ekonomickou, ekologickou, sociální či zdravotní.⁴¹ Její

poskytnout strádajícímu obyvatelstvu potřebnou humanitární i jinou pomoc a ochranu a teritoriální stát jim v tom nesmí bránit.

³⁶ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 29.

³⁷ International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 8.

³⁸ Tamtéž, s. 8.

³⁹ Zásada nelhostejnosti je původně africký koncept, který se zrodil na černém kontinentu na přelomu minulého a tohoto století. Stalo se tak v přímé reakci na humanitární krize a katastrofy, jimiž různé africké státy prošly v průběhu 90. let a jejichž hlavním symbolem se stala genocida ve Rwandě v roce 1994.

⁴⁰ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 30.

⁴¹ United Nations Development Program: *Human Development Report. Chapter 2: New Dimensions of Human Security*. New York, UN Press 1994, s. 25-29.

vliv na R2P je zcela zřejmý, ve srovnání s odpovědností za ochranu má však koncept lidské bezpečnosti výrazně širší záběr.⁴²

I přes výše zmíněnou rozpornost názorů afrických států na otázku humanitárních intervencí v průběhu 90. let měly místní vlády od počátku „*ke konceptu odpovědnosti za ochranu blíže než státy jiných kontinentů mimo Evropu a poté, kdy objevily spojnici mezi ním a svou vlastní zásadou nelhostejnosti, začaly si dokonce nárokovat jeho autorství*“⁴³. Africká pozice vůči R2P byla nejjasněji formulována v tzv. konsensu z Ezulwini z března 2005. V tomto dokumentu státy Afriky zdůraznily, že země mají odpovědnost za ochranu svých obyvatel, tato odpovědnost by „*ale neměla být užívána jako záminka k podkopání suverenity, nezávislosti a teritoriální integrity států*“⁴⁴. Použití síly je v rámci konceptu přijatelné jen s mandátem Rady bezpečnosti; v případech, kdy akci realizují regionální organizace, je ovšem možné, aby tento mandát byl poskytnut až ex post. Rada bezpečnosti by se při svém rozhodování měla řídit kritérii použití síly, ta ale nesmějí vést k omezení kolektivní odpovědnosti za ochranu.⁴⁵ S těmito „*výhradami se africké státy postavily za koncept R2P a staly se jedním z jeho nejaktivnějších prosazovatelů na světovém summitu*“⁴⁶.

Odpovědnost za ochranu odráží myšlení této doby, což je patrné i z afrického příkladu. Co z dokumentu jasně vyplývá, je důraz na mezinárodní společenství a víra, že tato společnost zasáhne (a to jakoukoliv formou), pokud vidí, že se někde kolem ní konají nepravosti. Upřednostnění bezpečnosti jedině před bezpečností státu je dalším výrazným jevem této zprávy spolu s kladením důrazu na lidské právo nebýt zabit, mučen či jinak terorizován.

⁴² BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 29

⁴³ Tamtéž, s. 44.

⁴⁴ Africká Unie: *The Common African Position on the Proposed Reform of the United Nations: „The Ezulwini Consensus“*. Executive Council, Addis Abeba 2005, s. 6.

⁴⁵ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 44.

⁴⁶ Tamtéž, s. 44.

Jaká jsou však omezení tohoto dokumentu? Jedná se o zprávu, která může inspirovat všechny státy mezinárodního společenství bez výjimky?⁴⁷ Z toho plyne další klíčová otázka, a to: vnímáme všichni mezinárodní společenství jako jednolitý celek, který se za nás postaví, pokud toho naše národní instituce nejsou schopné? A můžeme vyvodit z proběhnutých intervencí závěr, že toto je ta zpráva, kterou se mezinárodní společenství skutečně řídí?

Konceptuální rámec peacekeepingových operací

Od konce studené války řada urgentních situací zahrnující masové utrpení vyústila v externí vojenskou intervenci, které byly povětšinou ospravedlněny humanitárními důvody. Byly tady ovšem také situace, jako je například Rwanda či Bosna, které si přímo vyžadovaly takovýto vnější zásah, žádná akce však nenásledovala a ta, která ve finále přišla, nastala pozdě a v příliš malém počtu. Všechny tyto situace zahrnují Organizaci spojených národů různými způsoby, OSN byla například v centru rozsáhlého počtu operací a politických debat probíhajících kolem humanitárních intervencí. Členské státy OSN se na této otázce nemohou výrazně shodnout a různé organizace přičleněné k OSN či její Komise mají rozdílné a mnohdy protichůdné pohledy a názory vzhledem k otázkám humanitárních intervencí.⁴⁸

Zajímavé na této rozdílnosti je, že v jejím středu vlastně stojí protismyslnost. Na jednu stranu bylo OSN po dlouhou dobu, svých prvních 45 let, pevně spojeno s principem ne-intervence do vnitřních

⁴⁷ Ke koncepci R2P přistupují kriticky např. Kuba, Pákistán nebo Venezuela, ale ani tyto výjimky neodmítají ideu R2P jako takovou, spíše se obávají hrozby zneužití tohoto konceptu a selektivity při jeho uplatňování ze strany Rady bezpečnosti, potažmo velkých zápaních států.

⁴⁸ ROBERTS, Adam: *The United Nations and Humanitarian Intervention*. In: WELSH, Jennifer M.: *Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, s. 71.

záležitostí suverénních států, což je fakt, který pomohl vysvětlit podporu, jakou OSN dostala od vlád postkoloniálních států. Na druhé straně ve světě po Studené válce začala být OSN spojována s modelem intervencionismu, často na humanitární bázi. Od instituce, která nepoužívá sílu, se stala nástrojem pro její použití.⁴⁹

Debaty týkající se humanitárních intervencí jsou nezbytné pro OSN, protože určují její cíle a směr v této oblasti, dávají jasné opodstatnění její dvojité roli, kterou plní. Na jednu stranu je OSN oporou a vzorem mezinárodních standardů v lidských právech a humanitárním právu, na druhou stranu je globálním tělesem s odpovědností za použití síly. Humanitární intervence jsou pro OSN stejně tak složitým jako nezbytným úkolem a také by nakonec mohly představovat hrozbu pro Organizaci samotnou.⁵⁰

V principu jsou humanitární intervence důležitým prostředkem, jak reagovat na základní problém mezinárodní organizace, a to je vztah mezi právem a mocí. Pokud by zde nebyly žádné efektivní prostředky v implementaci mezinárodního práva, právo by mohlo být zdiskreditováno, stejně jako by byla zpochybněna důvěryhodnost OSN. Okřídlené rčení – právo bez síly není žádné právo – si ponechává svůj význam a může podpořit praxi humanitárních intervencí, která by zastavila zjevné a opakované porušování základních norem.⁵¹

Nebezpečí úzké spolupráce mezi právem a silou nastává, pokud se právo až příliš spojí s nejsilnějším státem, to může vyústit v potenciálně poškozující výsledky. Možné hrozby pro OSN se částečně objevují, protože otázka humanitárních intervencí má schopnost zhoršit vždy klíčové a zároveň komplikované vztahy mezi OSN a Spojenými státy. Spojené státy především mají ten pocit, že je OSN láká do pastí jako bylo např. Somálsko.⁵²

⁴⁹ ROBERTS, A.: c. d., s. 71.

⁵⁰ Tamtéž, s. 96.

⁵¹ Tamtéž, s. 96.

⁵² Tamtéž, s. 96.

OSN a intervence 1945 – 1990

V dobách Studené války měla většina členů OSN dobrý důvod, aby byli podezřívaví vůči jakékoliv doktríně nebo praktikám humanitárních intervencí. Intervence samotné či návrhy pro intervenci ze strany velmocí nebo jejich spojenců byly komplikované jak z legálního hlediska, tak finančního.⁵³ Od poloviny 60. let minulého století nechtěli noví postkoloniální členové OSN tolerovat revizi této intervencionistické doktríny, kterou spojovali s érou kolonialismu.⁵⁴

Pravidlo neintervence pokračovalo až do pozdních 80. let minulého století. Bylo tady však několik konfliktních trendů a nesouvisejících opatření, která se zaměřila na akceptování legitimacy intervence v podpoře utlačované a ohrožené populace, obzvláště tam, kde se to týkalo obětí koloniální vlády. Tyto trendy jsou spojené více s intervencí na podporu boje za sebeurčení než s humanitárními intervencemi ve svém tradičním chápání.⁵⁵

OSN a intervence 1991 – 2000

Po konci studené války se OSN za různých okolností začlenila do praktik a doktríny humanitárních intervencí. Otázka, zda násilná vojenská intervence v jiném státě, která by chránila životy občanů, může být ospravedlněna, se stala politicky citlivým tématem díky spojení hned několika faktorů. Nejvýznamnějším novým faktorem „*byla změna povahy vztahů mezi nejdůležitějšími mocnostmi uvnitř Rady bezpečnosti*“⁵⁶. Od pozdních 80. let 20. století, kdy přišel úpadek a rozpad komunistického systému v Sovětském svazu, „*byli stálí členové Rady bezpečnosti daleko více rozdělení než dříve v otázkách*

⁵³ Nejzajímavější střet názorů na půdě OSN, který se týkal humanitárních intervencí, proběhl během Indicko-Pákistánské války v roce 1971. Indie intervenovala do východní části Pákistánu poté, co zde řádila v předcházejících měsících pákistánská armáda. Indie tuto akci obhajovala důvody, které se vztahovaly opakovaně k urgenci zasáhnout v situaci, jež vyústila v deset milionů uprchlíků prchajících z východního Pákistánu do Indie.

⁵⁴ ROBERTS, A.: c. d., s. 78.

⁵⁵ Tamtéž, s. 80.

⁵⁶ Tamtéž, s. 81.

*spolupráce v případech míru a bezpečnosti*⁵⁷. Navíc od této doby převládala velká ochota nahlížet na vnitřní konflikty jako „na potenciální hrozbu pro mezinárodní stabilitu, a tudíž také záležitost pro rozhodnutí Rady bezpečnosti“⁵⁸. Konec 80. let byl ve znamení vážných střetů mezi velmocemi, které často bránily shodě v otázkách uskutečnění vojenské akce, a „spousta členů OSN byla stále nervózní z toho, že velmoci, ať už jednající či nejednající v rámci OSN, se vnucují do jejích vnitřních záležitostí“⁵⁹.

Zatímco zde nepanovala žádná shoda ohledně nové formy intervencí v průběhu celých 90. let, o to více převládalo politické i sociální uvědomění, že intervence z humanitárních důvodů již nemůže být kompletně vyloučena. Intervence už nemohla být definována (tak jako dříve) pouze v termínech „diktátorského zásahu“⁶⁰; od začátku 90. let je mnohem více spojena s demokracií a lidskými právy. S tím také přišlo uvědomění, že v peacekeepingových misích nebo v jiných operacích pod mandátem OSN je potřeba použití síly, a to nejen k ochraně ohrožených obyvatel.⁶¹

V období let 1991 – 2000 se velice často vyskytovala otázka, zda by externí instituce měly (na základě humanitárních důvodů) uspořádat či schválit vojenskou akci uvnitř státu. Uvnitř Rady bezpečnosti OSN se takto rozhodli v devíti případech⁶². V každém jednotlivém případě zde proběhla dříve či později humanitární intervence, ať už byla či nebyla s plným schválením OSN a souhlasem hostitelského státu.⁶³

Jak uvádí sir Roberts, „těchto devět případů ukazovalo, jak hluboce se OSN začlenila do humanitárních intervencí, na druhou stranu tyto

⁵⁷ ROBERTS, A.: c. d., s. 81.

⁵⁸ Tamtéž, s. 81.

⁵⁹ Tamtéž, s. 81.

⁶⁰ Tamtéž, s. 87.

⁶¹ Tamtéž, s. 87.

⁶² (rezoluce Rady bezpečnosti jsou v závorkách): Severní Irák (1991), Bosna a Hercegovina (1992-1995), Somálsko (1992-1993), Rwanda (1994), Haiti (1994), Albánie (1997), Sierra Leone (1997-2000), Kosovo (1998-1999), Východní Timor (1999).

⁶³ ROBERTS, A.: c. d., s. 81.

intervence zesílily pochyby ohledně rozsahu, do jakého je humanitární intervence oddělenou legální a konceptuální kategorií.⁶⁴ Jde o to, že ani v jednom případě⁶⁵ Rada bezpečnosti OSN ani státy, které jednaly na vlastní rozhodnutí, neuváděly pouze a jenom humanitární důvody jak základ pro intervenci.⁶⁶ Obecně a ospravedlnitelně odkazovaly k jiným zřetelům, jako je např. mezinárodní mír a bezpečnost.⁶⁷

Výsledky těchto intervencí jsou převážně smíšené. Ve většině případů napomohla intervence, ať už byla jen v malém počtu nebo nasazená příliš pozdě, k obnovení podmínek, za nichž se vysídlené osoby mohly vrátit do svých domovů. Počet uprchlíků a vysídlených osob, kteří se vrátili, a snížení počtu utíkajících osob ven je snad nejdůležitějším měřítkem efektivity těchto intervencí.⁶⁸ V této souvislosti je však nutné zmínit, že intervence neměly pozitivní dopad na dosažení stabilního politického pořádku. Přes všechny humanitární intervence také musíme vzít v úvahu fakt, že některé intervence nepřišly vůbec nebo zase až příliš pozdě,⁶⁹ ačkoliv tyto případy plně splňovaly podmínky pro přímý zásah.

⁶⁴ ROBERTS, A.: c. d., s. 81.

⁶⁵ S výjimkou Francií vedené operace ve Rwandě roku 1994 a Itálií vedené operace v Albánii roku 1997.

⁶⁶ Ve všech devíti případech byly okolnosti takové, že ospravedlňovaly mezinárodní zásah. Jednalo se většinou o masivní sociální rozpady společnosti spojené s násilím a velkým počtem vnitřně vysídlených osob nebo uprchlíků. Příčiny rozpadu se lišily, buď šlo o kolaps státních institucí a s tím související nepořádek, nebo o násilné chování státních institucí. Zda každý případ představoval hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost, je už méně jasné.

⁶⁷ ROBERTS, A.: c. d., s. 81.

⁶⁸ Tamtéž, s. 82.

⁶⁹ V dubnu 1994 ve Rwandě a v červenci 1995 v Srebrenici v Bosně nezachránily peacekeepingové jednotky OSN oběti místních bojů. V obou případech schválila OSN následně použití síly s ochranným mandátem a v roce 1999 uveřejnila výsledky vyšetřování, ve kterých uvádí, že chyba nastala v časném efektivním jednání, které v obou případech nepřišlo.

Humanitární intervence v africkém kontextu

Africké země platily po dlouhou dobu za největší zastánce pluralistické koncepce⁷⁰ mezinárodního společenství, tj. společenství suverénních států. Jejich hypotetický závazek k teritoriální integritě a nevměšování se do vnitřních záležitostí afrických států byl podpořen také Organizací africké jednoty (OAJ) a jejím přijetí principu: *as you possess so you may possess*. Tato zásada má základ v Latinské Americe 19. století, ale byla vzkříšena africkými státy ve 20. století a později akceptována také mezinárodním společenstvím jako celek.⁷¹

Postoj k humanitárním intervencím na africkém kontinentu v období 1945-1990

Bez přehánění se dá říci, že africké vlády se vehementně stavěly proti vojenské intervenci na území všech nezávislých afrických států, a to pod jakoukoliv záminkou. Na druhou stranu by určitě podpořily vojenskou intervenci, která by svrhla bílou vládnoucí menšinu v portugalské kolonii Rhodesii (Zimbabwe), v Namíbii nebo v Jižní Africe, ale když všechny pokusy přimět Radu bezpečnosti k nějaké efektivní akci proti těmto režimům byly vetovány západními velmocemi,⁷² africké vlády si uvědomily, že toto není realistická možnost, jak vyřešit problémy s těmito zeměmi.⁷³ Mnoho afrických lídrů první generace tedy nahlíželo na všechny formy intervence s velkou podezřívavostí. Jedinou výjimku snad tvořila skupina frankofonních lídrů, z nichž většina přišla k moci tak, že podepsali obrannou dohodu

⁷⁰ Pluralistické uvažování se opírá o hlubší řadu myšlenek, které se dotýkají charakteru mezinárodní společnosti. Základy mezinárodního pořádku začínají a končí na hranicích států a nerozšiřují se do hlubší stejnorodosti.

⁷¹ MAYALL, J.: c. d., s. 120.

⁷² Když Rada bezpečnosti přeci jen uvalila sankce na Rhodesii (po jednostranném vyhlášení nezávislosti v roce 1965), bylo to na žádost Británie a sankce byly vědomě přijaty jako alternativa oproti vojenskému zásahu a ne jako předstupeň k vojenské akci. V případě Jižní Afriky odmítaly západní země uvalit sankce až do samého konce, kontrovaly s tím, že jediná možná cesta ke změně v této zemi je skrze tichou diplomacii.

⁷³ MAYALL, J.: c. d., s. 120.

s Francií, tato smlouva v některých případech dovoľovala Francii udržovat vojska ve svých bývalých koloniích na permanentní bázi.⁷⁴

Omezení zranitelnosti a napadnutelnosti afrických států vnějšími silami bylo i jedním z hlavních důvodů, proč se ustanovila Organizace africké jednoty v roce 1963.⁷⁵ Na Organizaci africké jednoty bylo celkově ze strany kritiků nahlíženo jako na něco víc, než jen na obchodní organizaci pro africké lídry. Kritici tím měli především na mysli to, že Organizace nabízela právo poskytovat stejnou ochranu pro vládcy, kteří uchvátili moc silou nebo kteří ustanovili systém jedné strany a sebe vyhlásili „prezidentem na doživotí“, stejně jako poskytovala ochranu pro ty lídry, kteří dovedli svou zemi k nezávislosti a jejichž vláda se zakládala na solidní bázi domácí podpory.⁷⁶ Princip nevměšování se zakotvený v Chartě OAJ zajišťuje, že se „africké vlády zdrží kritiky domácí politiky navzájem. A do poloviny 80. let minulého století byly západní vlády stejně opatrné v jakékoliv kritice“⁷⁷, akceptovaly argument, že připojení polických podmínek k zahraniční pomoci by se rovnalo porušení suverenity afrických států.

Situace se však pozvolna začala měnit, když došlo k zesílení regionálních konfliktů v Africkém rohu a v Jižní Africe, jež vyústily v masivní nárůst počtu uprchlíků a vnitřně vysídlených osob, což zvládly africké hostitelské země s pomocí UNHCR v podstatě pozitivně. Konec 70. let minulého století také zaznamenal zvýšený nárůst aktivit nevládních organizací, které pomohly ulehčit životní situaci komunitám postižených válkami. Na rozdíl od oficiálních míst mohou nevládní organizace vyjednávat přístup do země s místní vládou bez porušení principu nevměšování se. Toto bylo také hlavním důvodem, proč neoficiálně západní vlády často podporovaly práci nevládních organizací; západní vlády se již v mnoha situacích stávaly naprosto

⁷⁴ MAYALL, J.: c. d., s. 122.

⁷⁵ Tamtéž, s. 122.

⁷⁶ Tamtéž, s. 123.

⁷⁷ Tamtéž, s. 123.

bezbrannými vůči veřejnému požadavku, že „něco musí být uděláno“,⁷⁸ kdykoliv média upozornila na problém hladu a dalších humanitárních katastrof,⁷⁹ a jako jediné možné východisko v souladu s výše uvedenými principy viděly podporu humanitárních organizací.

I toto přispění nevládních organizací připravilo lepší podmínky pro humanitární intervence od začátku 90. let. Navíc si mezinárodní společenství uvědomilo, že pouhé spoléhání se na práci nevládních organizací je trvale neudržitelné a především neefektivní. Nejen že tyto organizace na rozdíl od vlád postrádají jakoukoliv odpovědnost, ale také udělají cokoliv, co je nutné pro to, aby mohly v oblasti působit.⁸⁰

Řečeno závěrem, v období Studené války se lidská práva a humanitární záležitosti dostávaly postupně do popředí v mezinárodní politice, ale žádná vláda, ani v Africe, ani na žádném jiném místě, nebyla připravena uvažovat o obecném právu na humanitární intervenci.

Postoj k humanitárním intervencím na africkém kontinentu v 90. letech 20. století

Po konci Studené války bylo na Afriku, a to především západními zeměmi, jestli ne Afrikou samotnou, nahlíženo jako na tzv. testovací pole, které potvrzovalo, že mezinárodní společnost se ubírá směrem k solidaritě, tudíž ke společnosti lidí, pro které „není suverenity považovaná za absolutní a kde, pokud je to nutné, by mohlo mezinárodní společenství intervenovat z humanitárních důvodů a ochránit ty, kteří jsou obětmi porušování lidských práv“⁸¹. Jedním z těchto důvodů, který dává základ těmto myšlenkám, je velký počet humanitárních krizí na africkém kontinentu.⁸² Dalším důvodem zajišťujícím Africe prominentní místo v debatách o legitimitě humanitární intervence je fakt, že na mnohých částech kontinentu se

⁷⁸ MAYALL, J.: c. d., s. 125.

⁷⁹ Tamtéž, s. 125.

⁸⁰ Tamtéž, s. 125.

⁸¹ Tamtéž, s. 121.

⁸² Od roku 1970 proběhlo v Africe více než 30 válek, většina z nich byla vnitrostátních. V roce 1996 bylo 14 z 53 afrických zemí zasaženo válečnými konflikty.

samotný stát ocitl v krizi. Většina afrických států je velmi slabá, částečně proto, že „kontrola nad státními institucemi je považována za výhru v divokém boji, kde sázky jsou vysoké a hráči zavádějí nemilosrdné metody“⁸³. Pokud již dojde k samotnému pádu státu, nevytváří to jen předpoklady pro opakovanou humanitární katastrofu (a tudíž požadavek po mezinárodní akci), ale také ztěžuje podmínky pro intervenci, jelikož zde chybí stálý a legitimní prostředník, který by vyjednával s mezinárodním společenstvím.⁸⁴ Mezi další příčiny se řadí to, že po konci Studené války nefigurovala žádná země subsaharské Afriky v geostrategickém zájmu jakékoliv západní mocnosti, ačkoliv jejich vlády pravidelně argumentovaly ve prospěch politik zaměřených na podporu mezinárodní stability a zabývaly se úpadkem státu jako potenciálním zdrojem mezinárodního terorismu.⁸⁵ Tato již výše uvedená selektivnost a pomíchání zájmu s potřebou je hlavním vysvětlením dvojitého standardu, na který si africké vlády stěžují, když vidí, jak západní země reagují na mezinárodní krize v jiných částech světa, ale africký kontinent zůstává v jejich očích stále opomíjen. Všechny neintervence jen potvrdily, že bez silného politického zájmu je jen velmi těžké vytvořit dostatečně přesvědčivou podporu pro mírové operace na africkém kontinentu.⁸⁶ Na druhou stranu reakce afrických států na intervenci v Kosovu v roce 1999 ukázala jejich částečnou schizofrenii ohledně tohoto tématu; tato intervence totiž potvrdila ty nejhorší obavy mnoha afrických, ale i asijských států o motivech západních zemí, které se snaží uplatnit svou hegemonii pod pláštěm humanitárních záměrů, a vyvolala jejich největší pobouření.⁸⁷

⁸³ MAYALL, J.: c. d., s. 127.

⁸⁴ Tamtéž, s. 128.

⁸⁵ Tamtéž, s. 128.

⁸⁶ Tamtéž, s. 129.

⁸⁷ Po intervenci NATO v Kosovu publikovalo Non-Aligned Movement, ke kterému patří všichni členové OAJ, prohlášení potvrzující rozdílnost mezi humanitární akcí a peacekeepingovou misí OSN. Členové také rázně odmítli právo na humanitární intervenci, které není součástí Charty OSN nebo všeobecným principem mezinárodního práva. Na druhou stranu africké státy uznaly, že totální kolaps Somálska vytvořil krizi, jež vyžaduje výjimečnou odpověď. Po ztroskotání somálské

Problematické aspekty humanitárních intervencí

Prvky, které by měla humanitární intervence zahrnovat, z čeho by se měla skládat a na čem by měla být založena, jsou obsaženy především v akademických definicích humanitárních intervencí. V žádných konvencích či mezinárodních úmluvách nelze nalézt přesný popis toho, jak by měla správná humanitární intervence vypadat.

Na jednu stranu je to pochopitelné, protože každý případ volající po humanitární intervenci je jedinečný a potřebuje jiné řešení, jiné nasazení. Definice toho, jak přesně vést válku, kolik vojáků a jaké prostředky nasadit, také neexistuje.

Na druhou stranu z nedostatku předem stanovené definice či pravidel, dle kterých by celá operace probíhala, vyplývají mnohá omezení, se kterými se následně intervence musí potýkat.

Za prvé, už jen samotné definování oblasti, kde se bude zasahovat je více než problematické; s tím souvisí otázka co rozhoduje o tom, kde se bude intervenovat? Jsou to naše zájmy nebo jejich potřeby? Další otázkou bude, kdo bude intervenovat? Státy, které bojují za lidská práva, nebo státy, které mají strach z rozšíření konfliktu přes státní hranice, tedy z hrozby pro regionální (mezinárodní) mír a stabilitu? Za třetí, co nás donutí intervenovat, když humanitární intervence nejsou právně ukotveny v žádných mezinárodních smlouvách? Zde vzniká paradox: jak vnutit režimu porušujícímu základní lidské svobody, aby začal dodržovat zákonem daná lidská práva vůči svým občanům?, pomocí humanitární intervence (protože se teoreticky jedná o spojení síly a práva). Jak však donutit státy, aby zde intervenovaly?, odpověď zde zůstává více než nejasná.

Právní ospravedlnění humanitárních intervencí zůstává v současné době bez pevného právního rámce, z kterého by se mohlo vycházet. Chartu podstatně limituje právo státu na použití síly v mezinárodním

operace ustavila OAJ v roce 1993 Mechanism for Conflict Prevention, Management, and Resolution. Deklarace však neodkazuje na humanitární intervence.

kontextu a na žádném místě se Charta nevyslovuje přímo k otázkám humanitárních intervencí, ať už pod patronátem OSN či pod velením určitého státu.⁸⁸ Právní ospravedlnění bývá v těchto případech nahrazováno morálním ospravedlněním humanitárních intervencí; intervenující státy se odvolávají na (z morálního hlediska) nepřipustnost toho, že by dovolily jinému státu porušovat lidská práva vůči jeho občanům. Do toho však vstupují další faktory, které rozhodují o humanitární intervenci a morální cítění musí ustoupit a mnohdy nehraje vůbec žádnou roli.

Slabé stránky intervenčních misí souvisí především se státy samotnými a s jejich zjištěným chováním na mezinárodním poli. Ze zprávy Komise pro intervenci a státní suverenitu, která by mohla být určitým návodem, jak se zachovávat v současném světě při řešení konfliktních situací (rozuměj situace, kde dochází k vážnému porušování lidských práv), vyplývá jasná důvěra v mezinárodní společenství a v jeho odhodlanost zasáhnout v konfliktních oblastech.⁸⁹ V tomto kontextu je však nutné zohlednit, že mezinárodní společenství tvoří několik desítek samostatných státních celků v čele se svými představiteli, kteří mají odpovědnost především ke svým vlastním občanům a národním zájmům,⁹⁰ blaho cizích státních příslušníků jim dobrý výsledek v příštích volbách nezaručí. Toto upřednostňování svých vlastních potřeb má klíčový dopad na jednotu a ucelenost mezinárodního společenství⁹¹ v rozhodování o mnohých záležitostech, humanitární mise nevyjímaje. Toliko státních představitelů pohromadě není schopno stanovit prioritní oblasti zásahu a určit státy, které budou intervenovat. S tím, kdo bude zasahovat se pojí otázka vedoucího státu intervenční mise,⁹² který je nutný nejen jako zdroj lidských, technických a logistických kapacit, ale

⁸⁸ Charta OSN, <http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter-all-lang.pdf> (16.4.2010)

⁸⁹ International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 6-9.

⁹⁰ TÉSON, Fernando: *Ending Tyranny in Iraq*. Ethics and International Affairs, 19.2, 2005, summer, s. 6-9.

⁹¹ SHUE, H.: c. d., s. 25-26.

⁹² WELSH, J.: c. d., s. 178.

také jako zdroj financí a určitého motivujícího (či donucovacího) chování pro ostatní státy.

Důvodem, proč státy nejsou schopné se dohodnout na společných prioritních oblastech, jsou jejich navzájem se rozcházející ekonomické a geostrategické zájmy či zájem o to, aby konflikt nebyl přenesen do sousední země (jež zrovna může být „ta naše“). Do hry ovšem nevstupují jen ekonomické a geostrategické zájmy národních aktérů, nýbrž také politicko-ekonomické zájmy jiných hráčů, než jsou oficiální státní představitelé. Zasahování byznysu do politických rozhodnutí dnes nepatří mezi témata, která by šokovala nebo rozproudila veřejnou debatu. Lobbystické aktivity mezinárodních korporací a klíčových průmyslových odvětví spoluvytvářejí rozhodnutí, která se na první pohled nemusí zdát logická či spravedlivá.

Na výše zmíněné limity se chci podrobněji zaměřit v poslední kapitole, tam budou vytvářet konceptuální rámec pro vlastní výzkum, který se týká humanitárních intervencí v Sierra Leone.

Sierra Leone

V postkoloniálních státech afrického kontinentu bylo hlavní příčinou zhroucení pomalé, ale nevyhnutelné slábnutí státních institucí jak v centrální, tak západní i východní Africe, které se táhlo od Sierra Leone na západě až do Somálska na východě. V některých případech se to stalo díky nelichotivému koloniálnímu dědictví (to je příklad Konga), v jiných státech, jako je např. Sierra Leone, po sobě Britové zanechali životaschopnou infrastrukturu. Ale i když po sobě odcházející koloniální mocnost zanechala adekvátní infrastrukturu a relativně

slušnou byrokracii spolu s právní tradicí, neznamenalo to vždy funkčně schopný stát.⁹³

Základním zdrojem nestability v Sierra Leone je v první řadě její surovinové bohatství, především diamanty. Snadno dostupná povrchová ložiska je možné těžít pomocí primitivních metod, velká roztrůstěnost diamantových polí navíc znesnadňuje vládě jejich efektivní kontrolu, což obojí nahrává různým povstalcům a regionálním samovládcům.⁹⁴

Kořeny konfliktu v Sierra Leone se také dají připisovat celkově špatné správě země, která byla zodpovědná za zánik oficiální ekonomiky, rozrůstající se chudobu, špatné vzdělání a slabou infrastrukturu.⁹⁵ Povětšinou autoritativní a korupční vlády Sierra Leone nebyly ochotné využívat bohatství země ve prospěch svých obyvatel. Přitom diamanty byly pro Sierra Leone důležitým zdrojem zahraniční měny a daňových příjmů v průběhu celých 70. let; dolování, výroba a marketing byly v rukou Národní diamantové důlní společnosti, jejíž řízení se však postupně zhoršovalo, tím došlo k tomu, že „na konci 80. let se jen mizivé procento diamantů vyváželo přes oficiální obchodní trasy“⁹⁶. Zkorumpovaný management diamantových zdrojů se stal zdrojem nenávisti a zášti pro místní obyvatelstvo mnohem dříve než v roce 1991, kdy začaly samotné nepokoje.⁹⁷

Dalším destabilizujícím faktorem je „zasahování vlád sousedních zemí, hlavně Libérie, jejíž vládce Charles Taylor podstatným způsobem

⁹³ IGNATIEFF, Michael: *State Failure and Nation-building*. In: HOLZGREFFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, s. 301.

⁹⁴ ČERNOCH, Filip: *Krvavé diamanty: Surovinové pozadí konfliktu v Sieře Leoně*. Mezinárodní politika 4/2006, s. 30.

⁹⁵ MALAN, Mark, RAKATE, Pheny a McINTYRE, Angela: *Peacekeeping in Sierra Leone: UNAMSIL Hits the Home Straight*.

<http://www.iss.co.za/pubs/Monographs/No68/Chap12.html> (20.4.2010)

⁹⁶ GOREUX, Louis: *Conflict Diamonds*. March 2001, s. 7.

⁹⁷ WEISSMAN, Fabrice: *Sierra Leone: Pece at Any price*. In: WEISSMAN, Fabrice: *In the Shadow of „Just Wars“: Violence, Politics and Humanitarian Action*. Hurts and Company, London 2000, s. 47.

*přispěl k vypuknutí válečného konfliktu*⁹⁸. Vládce sousední Libérie přispěl zhruba stovkou vojáků liberijské armády k protivládním rebeliím v Sierra Leone. Taylor, který se k moci dostal pomocí převratu v roce 1989 a pro posílení své pozice v zemi potřeboval značné finanční prostředky, sledoval svou podporou možnost alespoň nepřímo získat kontrolu nad diamantovou produkcí Sierra Leone.⁹⁹

Rebelující skupiny

Počátkem roku 1991 se v zemi začaly rozšiřovat militantní akce ozbrojenců jednotky RUF (Revolutionary United Front). Několik desítek až stovek revolucionářů pocházelo z řad studentů a nezaměstnaných mladíků. Jejich vůdce obviňoval vládnoucí stranu z korupce, nepotismu a drancování země, za deklarovaný cíl si kladl svržení a nahrazení vlády ve prospěch všech občanů Sierra Leone.¹⁰⁰ RUF následně po celá 90. léta financovala svá četná povstání a boje proti vládě a vlastně i obyvatelstvu z konfliktních diamantů, které těžila v oblastech, v nichž se jí podařilo uchvátit moc. Rada bezpečnosti OSN však až v roce 2000 vydala embargo na dovoz všech diamantů ze Sierra Leone, které neměly certifikát původu vystavený místní vládou.¹⁰¹

Oproti všeobecně převládanému názoru nebyli povstalci z RUF „*změtí opilých, zdrogovaných bojovníků, kteří povolili uzdu svým morbidním pudům*“¹⁰². Jejich organizační struktura byla lépe organizována než ta od jejich liberijských protějšků. Byla pod kontrolou dvou až tří nejvyšších velitelů, kteří řídili síť dodávek zbraní a těžbu diamantů. Hlavní roli však hrál teror v oblastech ovládaných rebely. Tyto zóny byly obývány vesničany, kteří nebyli schopní uniknout z dosahu RUF, početnými rodinami bojovníků a vězni zajatými v oblastech pod kontrolou vlády během ozbrojených nájezdů. Tito vězňové

⁹⁸ ČERNOCH, F.: c. d., s. 30.

⁹⁹ Tamtéž, s. 30.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 30.

¹⁰¹ GOREUX, L.: c. d., s. 7.

¹⁰² WEISSMAN, F.: c. d., s. 53.

představovali pracovní sílu, byli vykořisťováni při práci v diamantových dolech nebo použiti jako domácí či technický personál na základně rebelů.¹⁰³ Doktoři, zdravotní sestřičky, učitelé a kvalifikovaní pracovníci, všichni unesení z vládních oblastí, měli mnohem vyšší postavení než ostatní zadržení nebo obyvatelé. Mnoho vojáků bylo naverbováno ještě jako děti a byli součástí brutálního procesu socializace jako bojovníci, na kterých se zkoušela jejich odolnost a schopnost vykonávat útrapy a smrt.¹⁰⁴

Ozbrojení povstalci *Kamajors*, kteří stáli na straně prezidenta, však na tom nebyli o nic lépe; „*verbovali dětské vojáky a používali ty samé prostředky jako jejich protivníci. Pálili vesnice, zabíjeli, mržčili obyvatele, kteří byli podezřelí z napojení na RUF*“¹⁰⁵. Ačkoliv mrzačení bylo povětšinou připisováno povstalcům z RUF, velká část byla dílem provládních sil.

Průběh a internacionalizace konfliktu

Konflikt v Sierra Leone je obecně prezentován jako vedlejší produkt liberijské občanské války. Za pomoci Charlese Taylora, který byl v té době začleněn do bojů o dobytí Libérie,¹⁰⁶ zahájili rebelové z RUF v březnu 1991 revoltu ve východní části Sierra Leone. RUF se velice brzy podařilo získat kontrolu nad východní částí země stejně jako nad hlavními diamantovými poli v této části.¹⁰⁷

Jednoduchost, s jakou rebelové porazili armádu prezidenta Josepha Momoha, odhalila totální kolaps sierraleonského státu.¹⁰⁸ Přes narychlo

¹⁰³ WEISSMAN, F.: c. d., s. 54.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 54.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 54-55.

¹⁰⁶ Pro Charlese Taylora byla RUF prostředkem, jak destabilizovat zemi, kterou sám považoval za nepřátelskou z důvodů její účasti na rozmístění intervenčních sil států Západní Afriky v Libérii; intervence se tak snažila zabránit Taylorovi dostat k moci.

¹⁰⁷ WEISSMAN, F.: c. d., s. 45.

¹⁰⁸ Od nezávislosti do poloviny 80. let 20. století si vládní elity Sierra Leone přivlastnily hlavní přírodní zdroje (diamanty, zlato, rutil, bauxit) tím, že obešly administrativu a utvořily neformální aliance se zahraničními společnostmi spojenými s libanonskou diasporou žijící v zemi. Od nástupu Momoha do čela země v roce 1985 nikdo nebyl

posílenou armádu¹⁰⁹ nebyla vláda schopná zastavit pokračování rebelů do středu země. Armáda byla špatně vybavená a placená, chabě motivovaná, proto mnoho vládních vojáků dalo přednost drancování a těžení diamantů. Naproti tomu si RUF vybrala za cíl libanonské obchodníky začleněné do pašování diamantů, a tím získala sympatie některých rolníků a marginalizovaných městských intelektuálů.¹¹⁰

Zbytky armády svrhly prezidenta Momoha v dubnu 1992. Ačkoliv došlo k dalšímu masivnímu rozšíření armády, vojáci nebyli schopní zahnat rebely z RUF, kterým se podařilo dostat až k Freetownu na začátku roku 1995. RUF byla zastavena až v posledním momentu díky intervenci námezdního vojska (ze společnosti Executive Outcomes), jež bylo najato výměnou za důlní koncesi.¹¹¹

Když se podařilo RUF zatlačit zpátky až k liberijským hranicím, souhlasila armáda pod mezinárodním tlakem s organizováním prezidentských voleb. Ty byly omezené jen na oblasti pod kontrolou vlády, a tudíž reprezentovaly pouze 25 procent voličstva. Na volební slogan prezidentského kandidáta Ahmada Tejana Kabbaha „budoucnost je ve vašich rukou“ reagovala RUF mrzačením a amputací předloktí na desítkách civilistů. Mrzačení bylo napodobováno vládními vojáky, kteří se vydávali za rebely při svém plenění a provádění násilností.¹¹²

Kabbah, bývalý úředník Spojených národů a favorizovaný kandidát mezinárodního společenství, „*vyhrál volby 15. března 1996 a byl dosazen jako první demokraticky zvolený prezident Sierra Leone*“¹¹³. Kabbah následně upevnil svou ekonomickou a politickou pozici ve

schopný kontrolovat zisky z těžby diamantů, které proudily rovou do rukou silných ekonomických a politických hráčů.

¹⁰⁹ Ze tří tisíc mužů na 14 tisíc v roce 1991.

¹¹⁰ Pro tuto mladší generaci bojovníků z RUF, kteří odmítali tradiční sociální pořádek a byli využíváni diamantovými společnostmi nebo vyloučeni z městské ekonomiky, byla rebelie velice atraktivním lákadlem. Nechali se svést revolučními idejemi RUF a veřejným odsouzením politického a ekonomického nátlaku, kterým se tato mladá generace cítila být vykořisťována, proto jich mnoho přistoupilo k RUF dobrovolně.

¹¹¹ WEISSMAN, F.: c. d., s. 47.

¹¹² Tamtéž, s. 47.

¹¹³ Tamtéž, s. 47.

Freetownu pověřením správy znovu nabytých oblastí těžební společnosti operující pod ochranou sierraleonské pobočky Executive Outcomes.¹¹⁴

V lednu 1997 byl prezident Kabbah přinucen rozejít se s Executive Outcomes, kteří byli velmi drazí a Světovou bankou považovaní za nežádoucí spolupracovníky. Protože Kabbah nevěřil státní armádě, nahradil žoldáky venkovskou domobranou – Kamajors. Prezidentská podpora, kterou dostávali, byla ke škodě armády, i proto došlo 25. května 1997 k dalšímu státnímu převratu vykonanému armádou. Protože byla armáda spřízněna s RUF ve svém boji proti prezidentovi a jeho přívržencům, podařilo se jí dosáhnout dohody s rebely, na základě které byli členové RUF jmenováni do ministerských křesel.¹¹⁵

Po státním převratu uvalilo ECOWAS (Economic Community of West African States) embargo na tento režim a pověřilo ECOMOG (ozbrojené křídlo organizace v té době rozmístěné v Libérii)¹¹⁶ misí k obnovení ústavního pořádku v Sierra Leone.¹¹⁷ OSN ochotně tolerovala obdobné akce realizované regionálními a subregionálními organizacemi, dokonce bez schválení Rady bezpečnosti, pokud se tyto akce omezovaly na nevojenské prostředky,¹¹⁸ nebo zahrnovaly vojenskou intervenci na území členského státu, jako v případě zásahu ECOWAS v Sierra Leone.¹¹⁹ Vstup regionální organizace do boje však vyvolal dvojznačnou reakci ze strany OSN. V říjnu 1997 sice Rada bezpečnosti „potvrdila svou bezvýhradnou podporu organizací, ovšem aniž by jí formálně schválila použití ozbrojených prostředků“¹²⁰. Navíc Rada bezpečnosti uvalila hned několik sankcí proti režimu ve Freetownu, včetně zákazu dovozu zbraní jakékoli straně konfliktu – včetně zbraní

¹¹⁴ WEISSMAN, F.: c. d., s. 47-48.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 48.

¹¹⁶ Dočasný konec konfliktu v Libérii v roce 1996 umožnil intervencím silám ECOWAS pod vedením Nigérie přesunout svou vojenskou přítomnost do Sierra Leone.

¹¹⁷ WEISSMAN, F.: c. d., s. 48-49.

¹¹⁸ Např. sankce EU vůči bývalé Jugoslávii.

¹¹⁹ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 32.

¹²⁰ WEISSMAN, F.: c. d., s. 49.

pro ECOMOG.¹²¹ Mezinárodní embargo ovlivnilo také dodávky jídla a lékařských prostředků do země, což se následně dotklo celého obyvatelstva Sierra Leone.¹²²

Organizaci ECOWAS pod nigerijským vedením se po roce nakonec podařilo dosadit zpět do své funkce prezidenta Kabbaha. Státní převrat v roce 1997 neuznala ani Organizace spojených národů ani Commonwealth, jež trvaly na důležitosti demokratické vlády jako základu pro vyřešení konfliktu. Jak podotýká James Mayall, je to velmi „ironické, že za obnovením legitimně zvolené vlády stál nigerijský vojenský režim, který sám byl vyloučen z Commonwealthu kvůli justiční vraždě Ngoni aktivistů roku 1995“¹²³. Smrt vojenského diktátora Abacha a návrat k občanskému právu v Nigérii, ke kterým se přidaly neúspěšné boje a pokusy o ukončení konfliktu a znovuzískání kontroly nad diamantovými oblastmi v Sierra Leone, to všechno dovedlo, spolu s vysokými lidskými a finančními výdaji na intervenci, legitimně zvolenou nigerijskou vládu k rozhodnutí se stáhnout z mise ECOMOG.¹²⁴

Pravdou je, že po stažení nigerijských vojáků ze Sierra Leone uvítalo mezinárodní společenství mírové dohody z Lomé. Smlouva nejen že udělovala bezpodmínečný pardon všem rebelům z hnutí RUF, ale také hlavnímu představiteli, Fodoyi Sankohi, a jeho náměstkům ve vládě.¹²⁵

OSN, která až do té doby zápasila s pozorovací rolí, se rozhodla v říjnu 1999 vyslat do země peacekeepingovou misi. OSN pověřila UNAMSIL (United Nations Mission in Sierra Leone), aby podporovala koaliční vládu v zajištění hladkého mírového procesu.¹²⁶ Mandát mise uvedený

¹²¹ V reakci na to Británie zaměstnala soukromou bezpečnostní firmu, která by vybavila armádní síly ECOMOG.

¹²² WEISSMAN, F.: c. d., s. 49.

¹²³ MAYALL, J.: c. d., s. 138.

¹²⁴ WEISSMAN, F.: c. d., s. 50.

¹²⁵ MAYALL, J.: c. d., s. 139.

¹²⁶ Prezident Kabbah podepsal novou mírovou dohodu s RUF v Lomé 7. července 1999. V roce 1999 obhajovaly Spojené Státy i Velká Británie amnestii pro válečné zločince ze Sierra Leone, aby usnadnily podepsání mírové dohody v Lomé, protože mír byl důležitější než spravedlnost. Mírové dohody z Lomé obsahovaly všeobecnou

Hlavou VII schvaloval použití síly, obzvláště v případech „ochrany obyvatelstva, kterým hrozila bezprostřední hrozba fyzického násilí“¹²⁷. Když se první kontingent šesti tisíc Modrých přileb vylodil ve Freetownu v listopadu 1999, začal se ECOMOG právě stahovat.¹²⁸

Mírový proces však počal velmi brzy krachovat. Pouze vládní síly souhlasily s demobilizací a znovu začleněním do nové národní armády. Ve vypjaté atmosféře se UNAMSIL v květnu 2000 rozmístila (i přes nedostatečné operační zdroje) v diamantových oblastech ovládaných RUF. Tato operace však vyvolala nové útoky rebelů, které stály život několika mírových vojáků a na základě kterých se Velká Británie rozhodla vyslat do země dalších 650 mužů, díky nimž zabezpečila Freetown a osvobodila další zajaté vojáky.¹²⁹

Pod tíhou nové vojenské situace a vzrůstajícího vnitřního rozpolcení přijal RUF mírovější postoj. Konečné příměří mezi vládou a rebely bylo podepsáno v listopadu 2000. Na konci roku 2001 se vládní armáda, stále podporovaná britskými vojáky a silami UNAMSIL, rozmístila po celé zemi. Přes četné potyčky mezi RUF a *Kamajors* (nebyli začleněni do nové armády)¹³⁰ oznámila UNAMSIL demobilizaci 45 tisíc bojovníků, což dovolilo prezidentu Kabbahovi vyhlásit oficiální konec války.¹³¹

Volby naplánované na květen 2002 proběhly bez větších komplikací a opět dosadily do křesla prezidenta Kabbaha. Do srpna 2002 se bezpečnostní situace zlepšila natolik, že Generální tajemník vydal detailní návrh postupného snížení vojáků mise UNAMSIL.¹³²

amnestii pro zločiny spáchané od března 1991. Tato klauzule, která byla proti mezinárodnímu právu a proti iniciativám na omezení mezinárodního zločinu, nedošla uznání OSN.

¹²⁷ WEISSMAN, F.: c. d., s. 50.

¹²⁸ Tamtéž, s. 51.

¹²⁹ Tamtéž, s. 51.

¹³⁰ Na konci války se umístili bojovníci z RUF i Kamajors na jedné či druhé straně první linie v konfliktech probíhajících v Libérii a v Pobřeží Slonoviny.

¹³¹ WEISSMAN, F.: c. d., s. 51-52.

¹³² MAYALL, J.: c. d., s. 138.

Je otázkou, zda vyřešení konfliktu, jehož humanitární následky byly srovnatelně hrůzné s následky kdekoli jinde na světě, je výsledkem štěstí nebo důkazem, že Rada bezpečnosti aplikuje praktické lekce, které se naučila z dřívějších nezdarů.¹³³

Faktem zůstává, že široké mediální pokrytí konfliktu mělo dva pozitivní následky. Prvním bylo, že donutilo OSN opustit nerozhodný postoj, který vedl k delegování managementu krizové situace na regionální intervenční síly bez poskytnutí jakéhokoliv logistického či finančního zázemí. Mezinárodní rozhořčení vyburcované násilnými boji ve Freetownu v lednu 1999 přinutilo OSN začít přemýšlet o stažení sil ECOMOG. Ztroskotání OSN v Somálsku, Angole a pasivní chování během rwandské genocidy přinutilo Radu bezpečnosti hledat příležitost k znovu potvrzení svého závazku vůči Africe, proto došlo k rozmístění UNAMSIL, do té doby největší peacekeepingové mise.¹³⁴ Druhým následkem byl dopad na britskou politickou scénu, kde od roku 1997 vládli Labouristé; ministr zahraničí Robin Cook nazval tuto mezinárodní akci „morální dimenzí“. Obrana demokraticky zvolené vlády Sierra Leone oproti povstalcům z RUF představovala velkou příležitost přetvořit tuto „morální zahraniční politiku“ do praxe. Vysláním 650 vojáků na pomoc silám UNAMSIL „zabila britská vláda dvě mouchy jednou ranou“: dala základ „morální dimenzi“ labouristické zahraniční politiky a zároveň pomohla OSN zachránit si tvář a pokračovat v úspěšném dokončení mise.¹³⁵

ECOWAS

Nigérie byla vojensky začleněna do konfliktu v Sierra Leone dlouho před tím, než byla ustavena mise ECOMOG II; poskytovala bezpečnost nejdříve vojenskému a pak civilnímu režimu ve Freetownu proti

¹³³ MAYALL, J.: c. d., s. 138-139.

¹³⁴ WEISSMAN, F.: c. d., s. 62.

¹³⁵ Tamtéž., s. 63.

povstalcům z RUF.¹³⁶ Pravděpodobně z toho důvodu to nebyl „ECOWAS, nýbrž přímo Nigérie, od koho vyhnáný prezident Kabbah po vojenském převratu roku 1997 žádal, aby ho navrátili zpátky k moci“¹³⁷. Následná intervence byla velice sporná, alespoň co se týká neutrality tohoto zásahu. Navíc formální schválení organizací ECOWAS bylo poskytnuto až tři měsíce poté, co Nigérie zahájila svou vojenskou operaci v červnu 1997. „Svou“ v této souvislosti používám záměrně, jelikož jednotky ECOMOG sestávaly z 90 procent z nigerijských vojáků a byly pod nigerijskou kontrolou. Jako takové nikdy nemohly být považovány za neutrální.¹³⁸

Během převratu v roce 1997 bylo v zemi přítomno na 900 nigerijských vojáků, Nigérie však brzy zesílila své pozice (na žádost prezidenta Kabbaha), počet vojáků pak byl odhadován na 3500 až 4000.¹³⁹ Při ofenzivě v lednu 1999 se však počet zvedl až na 13000 vojáků (z toho 12000 nigerijských).¹⁴⁰

Kromě nigerijských vojáků a velitelů se operace účastnil ve větším počtu také personál z Ghany či Guiney. Neshody mezi velením však byly velice časté. Ghanští vojáci např. odmítli uposlechnout příkaz k dobytí města Waterloo od rebelů na základě toho, že vojáci ECOMOG byli v Sierra Leone z peacekeepingových důvodů a ne proto, aby bojovali s místními povstanci. Tento konflikt však jen reflektoval obecnější rozdílnosti mezi Nigérií a Ghanou ohledně účelu použití vojenských sil.¹⁴¹

V misi však přetrvávaly také další problémy spojené se spoluprací národních kontingentů ECOMOG, obecně se dá říci, že všechny trvaly na nezávislém fungování svých týmů, což bylo kamenem úrazu

¹³⁶ STAŇKOVÁ, Kateřina: *Possibilities and Limits of African Sub-regional peacekeeping*. Univerzita Karlova, Praha 2004, s. 64.

¹³⁷ Tamtéž, s. 64.

¹³⁸ Tamtéž, s. 64.

¹³⁹ Tamtéž, s. 67.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 67.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 65.

v mnoha případech.¹⁴² Misi ECOMOG se nevyhnulo ani korupční jednání a špatná disciplína; jak značná část vojáků, tak samotných důstojníků se podílela na obchodování a pašování s diamanty a dalších nelegálních obchodech probíhajících v Sierra Leone. ECOMOG byla také obviněna z toho, že prodávala část své logistické podpory, která jí byla poskytnuta.¹⁴³ O vojácích z ECOMOG bylo také známo, že používali násilí vůči civilistům během znovudobytí Freetownu v lednu 1999: „*mladíci, kteří byli podezřelí, že jsou povstalci, byli mučeni a vražděni, civilní čtvrti byly bombardovány bez rozdílu*“¹⁴⁴.

Misi ECOMOG se nevyhnuly ani problémy s financováním této intervence. I přesto, že organizace ECOWAS plánovala ustanovit v Sierra Leone svěřenecký fond, nepodařilo se jí tohoto cíle dosáhnout; proto největší finanční zátěž ležela na Nigérii, která do ledna 1999 utratila 568,5 milionů amerických dolarů na působení v tomto konfliktu.¹⁴⁵ Ovšem poté, co Nigérie v roce 1999 oznámila stažení svých jednotek ze Sierra Leone, okolní svět podstatně zvýšil svou finanční podporu.¹⁴⁶

Tyto komplikace spojené s problémy s uchopením a pochopením samotného mandátu, který si určité země vykládaly jinak, než jak byl daný, přispěly ke nevalnému výkonu mise ECOMOG.

Mandát ECOMOG

ECOWAS udělila mandát armádě, aby „*asistovala při vytváření takové atmosféry, která by zajistila brzké znovuuštění legitimní vlády v Sierra Leone*“¹⁴⁷. Dále poskytla mandát k „*monitorování a dohlížení na zastavení násilí a vynucení všech sankčních režimů a embarg zřízených organizací ECOWAS*“¹⁴⁸. Jak už jsem naznačila výše v kapitole, tento mandát reflektoval zájmy ostatních členů ECOWAS. Ti

¹⁴² STAŇKOVÁ, K.: c. d., s. 66.

¹⁴³ Tamtéž, s. 66.

¹⁴⁴ WEISSMAN, F.: c. d., s. 56.

¹⁴⁵ STAŇKOVÁ, K.: c. d., s. 70.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 71.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 69.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 69.

nechtěli schválit mandát s čistě vojenským řešením, který preferovala Nigérie.¹⁴⁹

Stejně jako v případě zásahu v Libérii i tentokrát byl rozsah mandátu, co se týká použití síly, velice sporný po celou dobu konfliktu. Faktická převaha nigerijských vojsk a velení dávala téměř exkluzivní primát Nigérii v rozhodovacím procesu. Většina členských zemí ECOWAS však nesouhlasila s tím, jak se Nigérie zhostila tohoto mandátu, a znovu zdůrazňovala, že ECOMOG působí v Sierra Leone proto, aby dala váhu uvalenému embargu a ne aby rozmísťovala své síly proti juntě.¹⁵⁰

Specifičtější úkoly tohoto mandátu se dále dotýkaly zefektivnění embarga na dovoz zbraní do Sierra Leone a požadovaly okamžité započetí procesu odzbrojování a demobilizace skupiny RUF. Tyto požadavky však byly nedosažitelné ve vztahu k aktuální bezpečnostní situaci a k velikosti a vybavení peacekeepingových vojáků.¹⁵¹

Proces odzbrojování v podstatě nikdy nezačal, vojenské síly však ani nebyly schopné zastavit četná porušování příměří. Na druhou stranu mise ECOMOG splnila jeden ze svých nejdůležitějších cílů, a to obnovení Kabbahovy vlády; neschopnost vojenských jednotek dostat pod kontrolu venkovské oblasti země však totálně znemožnila proces odzbrojování rebelů a vynucení dodržování embarga, které bylo pravidelně porušováno.¹⁵²

Na závěr je nutné říci, že případ intervence v Sierra Leone značně rozdělil členské země v rámci ECOWAS. Spousta z nich se silně stavěla proti hegemonickým ambicím Nigérie a proti její jednostranné vojenské akci.¹⁵³ Na druhou stranu žádná z těchto zemí nevyslyšela nigerijské návrhy, které požadovaly diverzifikaci mise ECOMOG a přispění vojenskými jednotkami i z jiných států. Většina z nich se

¹⁴⁹ STAŇKOVÁ, K.: c. d., s. 69.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 69.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 70.

¹⁵² Tamtéž, s. 70.

¹⁵³ Tamtéž, s. 74.

vymlouvala na nedostatek zdrojů. Ačkoliv to také hrálo svou roli, tento nedostatek většinou zakrýval jejich neochotu podílet se na dalším dobrodružství ECOMOG. Očekávání shody v organizaci ohledně intervence v Sierra Leone tudíž nebylo dosaženo.¹⁵⁴

UNAMSIL

Lidé v Sierra Leone se stali během konfliktu probíhajícího v této zemi oběťmi všech zúčastněných a bojujících stran, byli však také postiženi nedostatkem mezinárodního zapojení. To se obzvláště projevilo v neuspokojivé odpovědi na tuto občanskou válku. Když se Spojeným národům konečně podařilo schválit multinárodní misi UNAMSIL, která byla ustavena 22. října 1999,¹⁵⁵ tak se této misi nepovedlo uspět v zastavení násilí. Jednotky OSN přijely v malém množství a jejich síla byla příliš nízká, než aby dovolovala rozmístění ve větší míře. Chybějící závazek RUF, v zásadě peacekeepingová povaha mise a potřeba rychlého zaplnění vakua, které zde vzniklo po stažení nigerijských jednotek, přispěly značně k nesnadné situaci mise. Po následné ofenzivě RUF proti peacekeepingovým vojákům v květnu 2000 se celý mírový proces dostal do bezvýchodné situace.¹⁵⁶

V květnu došlo k události, která neblaze poznamenala celou dosavadní misi UNAMSIL. RUF se podařilo zabít několik peacekeepingových vojáků z Keni a dalších 50 bylo zajato. O pár dnů později se počet zajatých vojáků zvýšil na 92 a další den se jednalo již o 500 vojáků.¹⁵⁷

Generální tajemník se snažil o rozmístění „sil rychlé reakce“, které by stabilizovaly situaci v zemi a podpořily misi UNAMSIL; Kofi Annan žádal především Velkou Británii a Spojené státy o poskytnutí jednotek připravených okamžitě k boji. Obě země však odmítly vyslat jednotky, které by spadaly pod velení OSN. O pár dní později ministr obrany

¹⁵⁴ STAŇKOVÁ, K.: c. d., s. 74.

¹⁵⁵ O síle 6000 vojáků, tento počet byl navýšen 7. února 2000 na 11000 vojáků.

¹⁵⁶ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 1., s. 1.

¹⁵⁷ Tamtéž, kapitola 3., s. 2.

oznámil, že do země posílá britské jednotky.¹⁵⁸ Většina zajatých byla propuštěna po pár týdnech intenzivního vyjednávání mezi OSN, prezidentem Taylorem a RUF. Misi UNAMSIL však chyběl přesný směr, i proto byla především koncentrována pouze v hlavním městě, kde čekala na další posily a netroufala si vkročit na území pod kontrolou RUF.¹⁵⁹

Tato mise OSN i přes všechny výše zmíněné komplikace byla největší, která se kdy uskutečnila (pokud bereme v potaz mise uskutečněné do roku 2000). Avšak její síla se začala rychle snižovat, když dvě nejdůležitější přispěvatelské země, Indie a Jordánsko,¹⁶⁰ zahájily stahování svých kontingentů na protest proti pokračujícímu nedostatku západních jednotek v misi UNAMSIL.¹⁶¹ V této fázi začal mít konflikt regionální dimenzi - skupina disidentů podporovaných RUF napadla Guineu.¹⁶² ECOWAS se tak moc obávala o započetí regionálního konfliktu, že se rozhodla rozmístit 1796 peacekeepingových vojáků na hranicích s Guineou, Sierra Leone a Libérií.¹⁶³

Zatímco UNAMSIL stále hledala vhodné řešení, jak přivést RUF zpátky k jednacímu stolu a mírovému procesu, vlády Sierra Leone i Velké Británie¹⁶⁴ považovaly za jediné možné řešení vojenskou porážku RUF a její bezpodmínečné odzbrojení.¹⁶⁵

V lednu 2001 se odsouhlasilo další navýšení počtu vojáků v misi, ze 13000 na 17500, aby mohlo dojít ke splnění mandátu. OSN se

¹⁵⁸ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 3., s. 2.

¹⁵⁹ RUF v té době zabírala více než polovinu území, především severní a východní části země.

¹⁶⁰ V této době měla mise UNAMSIL 12,5 tis. členů, z toho 4 800 pocházelo z Indie a Jordánska

¹⁶¹ Mise se účastnily Bangladéš, Bolívie, Kanada, Čína, Chorvatsko, Egypt, Gambie, Německo, Ghana, Guinea, Indie, Indonésie, Jordánsko, Keňa, Kyrgyzstán, Malawi, Malajsie, Nepál, Nigérie, Norsko, Pákistán, Rusko, Slovensko, Švédsko, Tanzánie, Ukrajina, Velká Británie, Uruguay, Zambie.

¹⁶² Guinea zaútočila na disidenty a RUF, kteří mířili do Libérie, aby tak vyvolali hrozbu odplaty od Charlese Taylora.

¹⁶³ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 3., s. 2.

¹⁶⁴ Britští důstojníci byli připojeni k armádě Sierra Leone, nejen aby pomáhali s tréninkem, ale také zpravodajskou službou, logistikou a komunikací.

¹⁶⁵ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 3, s. 2-3.

postupně také začala rozmísťovať v oblastiach pod kontrolou RUF, a to po téměř roční pauze. Rozmístění UNAMSIL však zůstávalo velice pomalé díky stálému rotačnímu systému, nerovnoměrné kvalitě národních kontingentů, všudypřítomným logistickým problémů a koordinačním komplikacím.¹⁶⁶

Mandát UNAMSIL

Po hrozivých prvních šesti měsících a následném téměř ročním přerušení je jasné, že UNAMSIL od května 2001 udělala značné pokroky k dosažení svých cílů.¹⁶⁷ Pokud legitimita intervence „záleží z větší míry na vnitřní podpoře, pak základní úspěch intervence záleží na vztazích mezi intervenujícími silami a místním obyvatelstvem“¹⁶⁸, obzvláště pak na tom, jak místní vnímají důvěryhodnost zahraničních sil. Mandát mise pokrýval rozsáhlou oblast ambiciózních úkolů jako je odzbrojení nebo demobilizace znesvářených entit, v úvahu bral fakt, že klíčovým předpokladem pro úspěch mise je realistický a dobře definovaný mandát, podpořený nutnými prostředky nebo zdroji pro její dokončení.¹⁶⁹

Avšak odzbrojení bylo vždy jedním z nejtěžších úkolů ve všech předchozích multifunkčních operacích OSN, UNAMSIL nevyjímaje. Shromáždit všechny zbraně, i na konci ozbrojeného boje, když nebezpečí stále přetrvává, je „velice náročný projekt, který vyžaduje vojenskou přítomnost spojenou s rázným politickým rozhodnutím a dostatečnou vojenskou operační kapacitou, jež by byly schopné pohotově reagovat na případné násilí“¹⁷⁰. Zatímco odzbrojení a svoboda pohybu jsou vojenskými záležitostmi, demobilizace a opětovné začlenění bývalých vojáků do společnosti je považováno za občanský úkol. Tento aspekt mírového procesu v Sierra Leone zůstával po dlouhou dobu problematický, obzvláště ve společnosti, kde oficiální

¹⁶⁶ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 4, s. 1.

¹⁶⁷ Tamtéž, kapitola 12, s. 1.

¹⁶⁸ Tamtéž, kapitola 12, s. 1.

¹⁶⁹ Tamtéž, kapitola 12, s. 1-2.

¹⁷⁰ Tamtéž, kapitola 12, s. 2.

ekonomika jen stěží existuje a většina populace se podílí buď na zemědělské produkci nebo na těžbě přírodních zdrojů. Lákadlo v podobě diamantů je a pravděpodobně i nadále bude důležitým faktorem při rozhodování bývalých bojovníků, jak se budou dále žít.

V celkovém náhledu však může mise UNAMSIL sloužit jako modelový příklad úspěšné peacekeepingové operace. Mise odzbrojila několik tisíc bývalých bojovníků, asistovala při pořádání národních voleb v roce 2002, pomohla znovu vybudovat národní policejní složky a přispěla k obnovení válkou zničené infrastruktury. Spojené národy také vládě pomohly zastavit nezákonný obchod s diamanty a částečně regulovat diamantový průmysl.¹⁷¹

Jak už jsem zmínila výše, UNAMSIL nebyla úspěšná od samého počátku; v květnu 2000 se naopak zdálo, že mise skončí velkým neúspěchem a ostudou pro celé mezinárodní společenství, když rebelové z RUF zajali stovky peacekeepingových vojáků a vypověděli příměří, byla tak ohrožena důvěryhodnost této mise. Mezinárodní společenství však po velkém tlaku přinutilo RUF podřídit se uvedené mírové smlouvě a uvalilo sankce na jejich sponzory.¹⁷²

Do začátku roku 2002 odzbrojila a demobilizovala UNAMSIL více než 75 tisíc bojovníků včetně dětských vojáků, britští vojáci pak následně vycvičili armádu, zatímco UNAMSIL se soustředila na výcvik policejních složek. Ve stabilní politické situaci se také v roce 2002 konaly první svobodné prezidentské a parlamentní volby, kde UNAMSIL zabezpečovala logistiku a poskytování veřejných informací.¹⁷³

UNAMSIL splnila většinu úkolů, které jí zadala Rada bezpečnosti OSN: napomáhala při dobrovolném návratu více jak půl milionu uprchlíků a vnitřně vysídlených osob; pomohla vládě znovu obnovit autoritu a sociální služby v oblastech dříve ovládanými RUF, vycvičila tisíce

¹⁷¹ OSN, mise UNAMSIL

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamsil/background.html> (8.4.2009)

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

policistů a vybudovala nebo znovu zrekonstruovala další desítky policejních stanic.¹⁷⁴

Jak ve svém článku tvrdí Malan a kol., „*mezinárodní pomoc se soustředila především na armádu a policii, v pozadí však nechávala širší aspekty občanské správy jako je zdraví, vzdělání a sociální bohatství*“¹⁷⁵. Podle nich také přístup ke spravedlnosti zůstával dalším problematickým faktorem, obzvláště pro obyvatele vesnic, potřeba dlouhodobých soudních reforem byla a je důležitým faktorem pro stabilizaci společnosti; jedná se o proces, který vyžaduje další bilaterální a multilaterální podporu.¹⁷⁶

OSN však ve své zprávě tvrdí, že „*ve spolupráci s dalšími agenturami OSN spustila projekty k zabezpečení práce pro tisíce nezaměstnaných a bývalých bojovníků a základní servis pro místní komunity*“¹⁷⁷. UNAMSIL také zrekonstruovala školy a kliniky, financovala zemědělské projekty a sponzorovala lékařské kliniky v odlehlých oblastech. Co se týká oblasti spravedlnosti, UNAMSIL hrála pomocnou roli v sestavování Zvláštního soudu pro Sierra Leone a také školila soudce v oblasti lidských práv.¹⁷⁸

UNAMSIL ve své obraně proti tomu, že dovolila i nadále, aby probíhalo nezákonné dolování diamantů, tvrdí, že „*každý kromě UNAMSIL v této zemi doluje a je to dobré pro nezaměstnané lidi. Vláda a RUF řekli, že budou monitorovat jeden druhého, ale nedělají to. Přišli jsme zde, abychom udrželi mír. Náš mandát není o kontrolování těžby diamantů, to je na vládě, aby to dělala*“¹⁷⁹. Toto je velice realistické prohlášení. Je nutno si uvědomit, že UNAMSIL neměla mandát ani dostatečné lidské zdroje k tomu, aby kontrolovala náplavové diamanty, jenž byly přirovnávány svým rozsahem k zemědělské činnosti, která taktéž

¹⁷⁴ OSN, mise UNAMSIL.

¹⁷⁵ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 12., s. 2.

¹⁷⁶ Tamtéž, kapitola 12., s. 2.

¹⁷⁷ OSN, mise UNAMSIL.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 10., s. 2.

zahrnuje deseti tisíce pracovníků a je prakticky nemožné ji kontrolovat.¹⁸⁰ Je zřejmé, že záležitost diamantů se nevztahuje pouze k ekonomickým či bezpečnostním otázkám, ale má také hlubokou sociologickou dimenzi, která by neměla být ignorována během dlouhodobé fáze peacebuildingu v Sierra Leone. Každopádně „kontrola a regulace obchodu s diamanty je daleko za (už tak dost širokým) mandátem UNAMSIL a tato mise nemůže být odpovědná za úspěch či neúspěch v této oblasti“¹⁸¹.

Limitující body humanitárních intervencí v Sierra Leone

Na začátku této práce jsem si dala za cíl ukázat a objasnit alespoň část omezení, která nejčastěji postihují humanitární intervence. Ty jsou samy o sobě limitovány mnoha způsoby, které začínají v Radě bezpečnosti OSN a končí ve státě, kde by měl proběhnout intervenční zásah. V práci jsem si jako ukázkový příklad vybrala konflikt v Sierra Leone, kde nepokoje začaly již v roce 1991. Už s tímto rokem počátku se hned nabízí první otázka: proč mezinárodní společenství zasáhlo až téměř o desetiletí později? Jaké jsou jeho limity, které se následně přenáší na humanitární intervenci samotnou? Byl zde problém se souhlasem hostujícího státu či autorizací, které limitovaly tuto misi? Nebo se jednalo o nedostatek politické vůle ze strany mezinárodního společenství, či tady mezinárodní společenství (ne)mělo ekonomické a geografické důvody, které oddalovaly tuto intervenci?

Od počátku konceptu humanitárních intervencí se vede debata, zda má mezinárodní společenství povinnost zasáhnout, aby ukončilo masivní porušování lidských práv. Už jsem jednou podotkla, že R2P není

¹⁸⁰ Od té doby, co byly diamanty poprvé objeveny ve 30. letech minulého století, se nepodařilo regulovat diamantový průmysl a „sbírání“ diamantů zůstává jediným zdrojem příjmů pro velkou část populace.

¹⁸¹ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 10, s. 2.

identická s povinností zasáhnout, naopak se snaží upřednostňovat nevojenské řešení hrozeb. Co je však důležité, je ten fakt, že ani samotná povinnost zasáhnout a už vůbec ne R2P nepředstavují právní povinnost intervence, nýbrž dobrovolnou povinnost. Tato debata však jde mnohem dál a soustředí se kolem morální povinnosti zasáhnout; to je téma, které budí kontroverzi ve všech zúčastněných táborech. Morální zodpovědnost zasáhnout totiž posouvá diskuzi do jiných, dalo by se říci vyšších, rovin. Kdo určuje morální povinnost a morálku samotnou, resp. kdo určí, co je morálně špatné a co morálně správné? Kolik obětí je morálně snesitelných a kolik již ne?

Morální ospravedlnitelnost humanitární intervence

Většina členů OSN apeluje na morální zodpovědnost Rady bezpečnosti ukončit tragédii. Bohužel místo, kde budou rozmístěny intervenční síly, se neurčuje jen podle toho, zda se jedná o morální povinnost nebo zda to je morálně správné. Do tohoto rozhodování vstupují také další faktory, morální citění musí ustoupit a mnohdy nehraje vůbec žádnou roli. Rovnostářské teorie ale tvrdí, že na objekty morálního zájmu by se mělo pohlížet stejně, žádný objekt by neměl být nadřazen jinému.¹⁸² Univerzalistické teorie zase říkají, že „*všechny relevantní jednotky, kdekoliv existují, jsou řádným objektem morálního zájmu*“¹⁸³. Partikularistické teorie oproti tomu poukazují na fakt, že „*pouze určité jednotky, někteří jedinci, rasy, národy, státy jsou vhodným objektem morálního zájmu*“¹⁸⁴. Akademické teorie, ale ani zákonodární činitelé a ostatní jedinci nejsou v pohledu na morální odpovědnost mezinárodního společenství jednotní.

Např. akt-utilitarianismus z pohledu morální odpovědnosti tvrdí (velice realisticky), že humanitární intervence je ospravedlnitelná, pokud zachrání více životů, než jich ztratí, a neospravedlnitelná, pokud

¹⁸² HOLZGREFE, J. L.: c. d., s. 20

¹⁸³ Tamtéž, s. 20.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 20.

zachrání méně životů, než jich ztratí. Problém této teorie spočívá však v tom, že žádá příliš mnoho, protože jedince zavazuje pomoci každému, kdo by z této podpory mohl získat více, než by jedinci poskytující tuto pomoc mohli ztratit; takové požadování morálních závazků jde však daleko za morální schopnosti obyčejných mužů a žen.¹⁸⁵

Teorie přirozeného práva je naturalistickou doktrínou tvrdící, že „*lidské bytosti mají určité morální povinnosti z důvodu jejich společné lidskosti*“¹⁸⁶. Tato teorie je svojí podstatou velice rovnostářská, univerzalistická a neměnná. Jinými slovy, „*náš společný lidský charakter vytváří společné morální povinnosti, včetně... práva na humanitární intervenci*“¹⁸⁷. Tato povinnost humanitární intervence je však považována za tzv. nedokonalou povinnost (imperfect duty), stejně jako povinnost charity či dobročinnosti; tzn. že oběti masivního porušování lidských práv nevlastní žádné právo na humanitární záchranu, žádný morální nárok na pomoc ze strany jiného státu. Obecný problém, jak tvrdí Michael Walzer, je, že „*humanitární intervence, i když je oprávněná, i když je nutná... je [stále] nedokonalou povinností; povinností, která nenáleží žádnému konkrétnímu činiteli. Někdo má povinnost zasáhnout, ale žádný určitý stát či společnost není morálně zavázána k tomu to udělat... Lidé místo toho jen sledují a poslouchají a nic nedělají. Vraždění pokračuje a každá země, která by byla schopná to zastavit, dospěje k tomu názoru, že má mnohem urgentnější úkoly a priority...*“¹⁸⁸. Do kontrastu s touto nedokonalou povinností intervenovat se staví podle mnohých dalších teoretiků přirozeného práva dokonalá povinnost ne-intervence.¹⁸⁹

¹⁸⁵ HOLZGREFFE, J. L.: c. d., s. 21-22.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 25.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 25.

¹⁸⁸ WALZER, Michael: *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*. Basic Books, New York 2000, s. viii.

¹⁸⁹ Christian Wolff, Emer de Vattel, Immanuel Kant tvrdí, že státy mají povinnost se zdržet vměšování se do vnitřních záležitostí jeden druhého.

Sociální kontraktarianismus tvrdí, že normy jsou morálně závazné jen pokud svobodní, rovní a rozumní činitelé s nimi budou souhlasit. Tento směr stejně jako výše zmíněné je vnitřně neucelený a skýtá v sobě mnoho dalších proudů, proto někteří teoretici tohoto směru tvrdí, že normy jsou spravedlivé, pokud by občané státu s nimi souhlasili. Další jsou zase přesvědčeni, že normy jsou spravedlivé, pokud státy s nimi souhlasí. Jiní argumentují s tvrzením, že normy jsou spravedlivé, pokud všechny lidské bytosti s nimi souhlasí.¹⁹⁰ Identita vybrané skupiny je v tomto ohledu velice důležitá, protože ovlivňuje, které normy budou vybrány, a tudíž které jsou morálně závazné.¹⁹¹ Ospravedlnitelnost intervence bude tedy záviset na tom, zda tato intervence poškozuje národní zájem nebo mu přináší prospěch. Pro autory, kteří definují „národní zájem“ v užších termínech,¹⁹² jsou intervence mířené na ukončení porušování lidských práv v cizích zemích téměř vždy neospravedlnitelné.¹⁹³ Pro autory, jež definují „národní zájem“ v širších termínech,¹⁹⁴ mohou být intervence mířené na ukončení genocidy, masového vraždění nebo otroctví morálně povinné za určitých okolností. Takový směr je opět nerovnostářský a partikularistický zakládající si na tom, že stát by měl pečovat o blahobyt svých občanů mnohem více, než o blahobyt bezejmenných osob ve vzdálené zemi.

Ovšem jiní sociální kontraktarianisté s tímto tvrzením nesouhlasí. Např. Fernando Téson, který se mezi ně řadí, tvrdí, že humanitární intervence jsou morálně ospravedlnitelné v určitých případech. Svou argumentaci staví především na tvrzení, že *„nejvýznamnějším smyslem států a vlád je chránit a zabezpečovat lidská práva, to jsou lidská práva, která mají všechny osoby na základě osobnosti samotné“*¹⁹⁵. Dále uvádí, že *„vlády*

¹⁹⁰ HOLZGREFE, J. L.: c. d., s. 27.

¹⁹¹ Např. pokud jsou touto skupinou občané určitého státu, pak povinnost maximalizovat národní zájem bude brána jako závazná norma.

¹⁹² Jako součet bezpečnostních a materiálních zájmů.

¹⁹³ Např. Samuel P. Huntington tvrdí, že je morálně neospravedlnitelné a politicky neobhájitelné, aby členové americké armády měli být zabití proto, aby ochránili Somálčany před zabitím jeden druhého.

¹⁹⁴ Jako součet bezpečnostních, materiálních a humanitárních zájmů.

¹⁹⁵ TÉSON, F.: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*, s. 93.

a ostatní u moci, kteří vážně porušují tato práva zároveň podkopávají jeden důvod, který ospravedlňuje jejich politickou sílu, a tudíž by neměli být chráněni mezinárodním právem¹⁹⁶. Tímto důvodem Tésou míní suverenitu, která ospravedlňuje jejich politickou sílu. To, že by neměli být chráněni mezinárodním právem, znamená porušení suverenity. V podstatě tyranie a anarchie jsou příčinou morálního kolapsu suverenity.¹⁹⁷ Tento závazek doplňuje dalšími morálními předpoklady,¹⁹⁸ jedním z nich je i slib zachránit oběti tyranie a anarchie. Tato povinnost znamená, za určitých okolností, „právo zachránit takovéto oběti, [tudíž dává] právo na humanitární intervenci“¹⁹⁹. A protože lidská práva jsou platná pro všechny jedince na základě jejich osobnosti, tak se neodvozují z historie, kultury či národních hranic.²⁰⁰

Právní ospravedlnitelnost humanitární intervence

Právní pozitivisté tvrdí, že je naší morální povinností řídit se právem. Rozhodující mezinárodní instituce je instituce suverénního státu, která určuje, co mohou národní státy dělat a nedělat. Ale zatímco státy jsou národní, pravidla o státech jsou mezinárodní. Jinými slovy, pravidla nejsou soukromou záležitostí národních států, ale jedná se o mezinárodní právo, praktiky a normy, které specifikují, jak se státy mohou vhodně chovat.²⁰¹ Mezinárodní normy jsou pak právně závazné, pokud jsou „začleněny do mezinárodních konvencí, ať už všeobecných či speciálních, ustavujících pravidla, která jsou výslovně uznaná státy; a nebo pokud jsou začleněny do mezinárodních zvyků, jako důkaz všeobecné praxe akceptované právem“²⁰².

¹⁹⁶ TÉSON, F.: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*, s. 93.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 93.

¹⁹⁸ Závazek respektovat tato práva; závazek šířit tento respekt.

¹⁹⁹ TÉSON, F.: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*, s. 94.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 94.

²⁰¹ SHUE, H.: c. d., s. 20.

²⁰² HOLZGREFE, J. L.: c. d., s. 37.

Charta OSN

Charta OSN je pokládána za neintervencionistickou ve svém charakteru. Pokud vezmeme Chartu jako celek, podstatně limituje právo státu na použití síly v mezinárodním kontextu pro případy individuální nebo kolektivní sebeobranu a pro případy, kdy státy pomáhají OSN s válečnými operacemi. Na žádném místě se Charta nevyslovuje přímo k otázkám humanitárních intervencí, ať už pod patronátem OSN či podléhající velení jediného státu. Na druhou stranu Charta ustavuje několik pravidel, která se vztahují přímo k humanitární intervenci.²⁰³

Nejsilnějšími a nejčastěji citovanými zákazy, které se týkají intervence, jsou ty obsažené v článku 2. Článek 2(4) cituje:

„všechny členské státy by se měly ve svých mezinárodních vztazích zdržet hrozby či použití síly proti teritoriální integritě nebo proti politické nezávislosti jakéhokoliv státu, nebo by se měly zdržet jakéhokoliv jiného způsobu neslučitelného se záměrem Spojených národů“²⁰⁴.

Článek 2(7) oznamuje:

„nic obsaženého v této Chartě by nemělo dát souhlas Spojeným národům k intervenci do záležitostí, které jsou bezvýhradně v domácí jurisdikci každého státu“²⁰⁵.

Mnozí právní teoretici však tyto dva články napadají, a to způsobem, ve kterém tvrdí, že článek 2(4) explicitně nezakazuje hrozbu či použití síly jako takovou, nýbrž toto zakazuje, jen pokud je síla namířena proti teritoriální integritě a politické nezávislosti jakéhokoliv státu. Jinými slovy řečeno, pokud skutečná humanitární intervence nevyústí v teritoriální dobytí či politické podrobení, je v podstatě povolena.²⁰⁶

Jak zlegalizovat humanitární intervenci právní cestou dokazuje i obsáhlá interpretace článku 39 Charty OSN. Ten uvádí, že *„Rada bezpečnosti může schválit použití síly v případě jakékoliv hrozby pro*

²⁰³ ROBERTS, A.: c. d., s. 72.

²⁰⁴ Charta OSN, Hlava I, čl. 4(2), s. 3.

²⁰⁵ Tamtéž, Hlava I, čl. 4(7), s. 3.

²⁰⁶ HOLZGREFE, J. L.: c. d., s. 37.

*mír, porušení míru, nebo aktu agrese*²⁰⁷. Tento článek, který dává pravomoc Radě bezpečnosti nad jakoukoliv hrozbou pro mír, spíše než nad hrozbou pro mezinárodní mír, dovoluje Radě bezpečnosti zasahovat k ukončení porušování lidských práv, i když se v těchto případech nejedná o přeshraniční hrozbu či konflikt.²⁰⁸

Na druhou stranu, jak už bylo řečeno výše, Charta také ponechává prostor pro humanitární intervence. To vyplývá z referencí k základním lidským právům, které jsou považovány za základní smysl OSN, jak se uvádí v článku 1.²⁰⁹ Tyto reference a všechno, co z nich vychází, vytváří celkový obraz o OSN jako o organizaci, která se skutečně vztahuje i k jednotlivcům. Prostor pro humanitární intervence také vytváří fakt, že taková intervence je pod záštitou Rady bezpečnosti OSN.²¹⁰

Z uvedeného je patrné, že ani teoretici ani praktici humanitárních intervencí nemají jasno v morální nebo právní ospravedlnitelnosti humanitárních intervencí. Ale i kdyby se z morálního i právního hlediska shodli na tom, že intervence v konkrétně označených případech ospravedlnitelná a nutná je, i nadále zůstane opředena limity, které se již netýkají filozofování o morálce či výkladu práva, resp. mezinárodních konvencí, zda to jejich tvůrce myslel tak či onak, ale mají „skutečnou“ povahu. Tyto limity totiž brzdí uskutečnění humanitárních intervencí a přitom nejvíce dopadají na civilní obyvatelstvo, které je pociťuje nejvíce, když k nim pomoc stále nepřichází.

Obyčejní občané Sierra Leone by rozhodně nepochybovali o morální ospravedlnitelnosti humanitární mise v roce 1997, kdy probíhaly rozsáhlé masakry vykonávané rebely z RUF, ani v roce 1995, když se RUF podařilo vtrhnout až do Freetownu. Civilisté by nepochybovali ani o právní ospravedlnitelnosti této mise, zvláště, když se jednalo částečně o spillover z Libérie, který přes Sierra Leone pokračoval do

²⁰⁷ Charta OSN, Hlava VII, čl. 39, s. 9.

²⁰⁸ HOLZGREFE, J. L.: c. d., s. 40-41.

²⁰⁹ Charta OSN, Hlava I, čl. 1(3), s. 3.

²¹⁰ ROBERTS, A.: c. d., s. 73.

Pobřeží Slonoviny, a tudíž můžeme mluvit o přeshraniční hrozbě pro mír.

Protože slábnoucí vláda bojuje, aby znovu získala kontrolu nad ztraceným územím, používá stejně jako rebelující skupiny čím dál drastičtější pokusy k terorizování obyvatelstva na druhé straně. Tento pomalý „proces štěpení, pozorovatelný např. v Súdánu, Somálsku a Sierra Leone, se může šířit za hranice samotného státu, a to díky uprchlíkům, kteří se snaží dostat za hranice, a povstaleckým skupinám, kteří používají hraniční oblasti pro své základny“²¹¹. Hroutící se stát má tudíž schopnost šířit své problémy po celém regionu. Tito špatní sousedé však nejsou viděni jen na africkém kontinentu,²¹² ačkoliv africké státy zde jsou zastoupeny v největším počtu. Ze západní Afriky sem patří Libérie a Sierra Leone; z centrální Afriky Kongo; z jižní Afriky Angola a z východní Afriky Súdán a Somálsko.²¹³

Tyto oblasti představují shluk katastrof postihujících lidská práva: vynucené vysídlení obyvatelstva, etnické nebo náboženské masakry, genocida, organizované lupičství, zotročení chyceného obyvatelstva, znásilňování a vynucené verbování dětských vojáků.²¹⁴

Humanitární intervence v Sierra Leone byla před jejím počátkem i v průběhu omezena určitými faktory, které ji brzdily v jejím rozsahu. Tyto faktory budu níže přesněji specifikovat; ve zkratce se jedná o chybějící jednotu mezinárodního společenství, omezení v podobě ekonomických a geostrategických zájmů, chybějící stát/aliance intervence a politicko-ekonomická omezení.

²¹¹ IGNATIEFF, Michael: *State Failure and Nation-building*. In: HOLZGREFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, s. 303.

²¹² Patří sem Kolumbie, Ekvádor a Peru. Makedonie, Černá hora a Kosovo. Gruzie, Osetie, Ázerbajdžán a Náhorní Karabach. Pákistán, Afghánistán, Uzbekistán a Tádžikistán.

²¹³ IGNATIEFF, M.: c. d., s. 303.

²¹⁴ Tamtéž, s. 303.

Ačkoliv se věnuji každému zvlášť bod po bodu, je nutné zdůraznit, že všechny faktory spolu úzce souvisí a v mnoha částech jsou zřetelně propleteny.

Chybějící jednota mezinárodního společenství

V práci jsem několikrát odkazovala na termín mezinárodní společenství, a to v souvislosti s odpovědností chránit a právem/povinností zasáhnout. Sama zpráva Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu se odvolává na širší komunitu států, na kterou přechází odpovědnost za ochranu občanů, pokud ji nevykonává či nemůže vykonávat teritoriální stát.²¹⁵

Koncepce mezinárodního společenství je však velmi kontroverzní a na místě je jistě otázka, co nebo koho mezinárodní společenství představuje, zda vůbec existuje a jestli existuje jeho ucelená podoba. Pokud připustíme, že mezinárodní společenství představuje co nejširší komunitu států a že tato komunita je skutečně schopná spolupracovat v nejzákladnějších otázkách a jednota a shoda mezi nimi může existovat, a to ve vztahu ke všem národům, je komunita schopna převzít a ujmout se těchto povinností, pokud je jakýkoliv národní stát nemůže či nechce převzít? S tím souvisí i otázka, za jakých okolností povinnosti převezme a jak dlouho se bude spoléhat na akci ze strany národního státu.

Jak tvrdí David Miller, „pokud budeme brát národnost vážně, tak s tím také musíme akceptovat to, že pozitivní povinnost chránit základní práva spadá v první řadě na spoluobčany (conationals), a nečlenové této společnosti (outsiders) budou mít tuto povinnost jen tam, kde bylo zcela nemožné, aby tato práva byla chráněna v rámci národního společenství“²¹⁶. V takových případech by se měla projevit jednota a ucelenost mezinárodního společenství v rozhodnutí intervenovat. Když

²¹⁵ International Commission on Intervention and State Sovereignty: c. d., s. 5.

²¹⁶ MILLER, David: *On Nationality*. New York, Oxford University Press 1995, s. 78.

se však zaměříme na praxi 90. let minulého století, uvidíme celý problém související s uceleností mezinárodního společenství. Ten nastává v okamžiku, kdy by od něj měla přijít odpověď na porušování lidských práv v určité části světa, jež zrovna nepatří na seznam nejvyspělejších ekonomik světa, a tato odpověď nepřichází, nebo přichází pozdě či v nepřiměřeném rozsahu, protože Rada bezpečnosti zůstává zcela rozpolcená (ať už jde o rozdílná stanoviska stálých členů či jejich neochotu se této akce vůbec zúčastnit). Na těchto případech se jasně ukázalo, že zneužívání lidských práv je sice „v teorii trestuhodné, avšak v praxi obvykle ponechané bez námitek“²¹⁷.

Navíc mezinárodní společenství rozhodně nepůsobí, že by bylo pod sebevětším závazkem zachraňovat oběti jakéhokoliv masakru; např. Konvence o genocidě nevyžaduje po nikom, aby se jakkoliv chopil situace, a samotná Charta OSN sice dovoluje, avšak taktéž nevyžaduje žádné konkrétní jednání a činy;²¹⁸ navíc intervence se komplikuje už jen z podstaty suverenity, která ponechává permanentní členy Rady bezpečnosti, aby se zdrželi od jakékoliv akce. Tato domnělá absolutní svoboda stálých členů RB nedělat nic je klíčová.²¹⁹ Z toho vzniká „zdánlivé právo ne dělat špatnosti, ale dovolit dělat špatnosti“²²⁰. Následně se nikdo, kdo je zvenčí této národní komunity, nepovažuje být vázán jakoukoliv povinností zachránit oběti uvnitř této komunity.

Tzv. mezinárodní společenství, kterým často argumentují nejvyšší státníci i představitelé nejdůležitějších mezinárodních organizací, je příliš úzké, „chybí mu plnost a mohutnost, která je základem pro takový druh komunity, jejíž členové jsou ochotni zemřít jeden pro druhého“²²¹. Takový druh komunity může představovat jen národní komunita či regionální uskupení. To, že jsme všichni „lidské bytosti, nestačí. To, co spojuje lidské bytosti, není dostatečné. Lidské bytosti nezemřou jeden

²¹⁷ SHUE, H.: c. d., s. 19.

²¹⁸ Tamtéž, s. 19.

²¹⁹ Tamtéž, s. 19-20.

²²⁰ Tamtéž, s. 20.

²²¹ Tamtéž, s. 25.

*pro druhého, ale spřízněné národy ano*²²². Spojují je společné hodnoty. Jednotné myšlenky a víra jsou těmi články, který chybí ve vztahu k jiným komunitám. Společné hodnoty utvářejí společenství států a společnost samotnou. Proto je zde velmi důležité zdůraznit, že v některých palčivých otázkách, a humanitární intervence do nich patří, je klíčové si uvědomit, že se zde nacházejí celé civilizace či komunity, které dokazují, že *„bychom potřebovali cítit silný smysl pro [mezinárodní] komunitu před tím, než najdeme motivaci“*²²³ obětovat se a zasahovat i v ne-spřízněných oblastech.

Na příkladu Sierra Leone je zajímavé se ptát, proč mezinárodní společenství zasáhlo až o téměř desetiletí později, když samotný válečný konflikt zde nastal již v březnu 1991, kdy bojovníci z RUF na východě země, blízko hranic s Libérií, zahájili válku s cílem svrhnout legitimní vládu. Kde se poděla mezinárodní odpovědnost zasáhnout, když byla země naprosto destabilizovaná eskalací konfliktu v letech 1995 a 1997-1998. Mezinárodní společenství nejdříve „dalo požehnání“ misi ECOMOG s cílem přenechat odpovědnost a povinnost zasáhnout na regionální organizaci a až po jejím selhání v roce 1999, kdy se vyčerpaná nigerijská vojska rozhodla stáhnout, byla OSN donucena vyslat vlastní peacekeepingovou operaci UNAMSIL na podpoření mírové dohody z Lomé, která byla z velké části protlačena americkými a britskými diplomaty a zaručovala beztrestnost pro bojovníky z RUF. Před tímto krokem bylo jedinou akcí (vedle mírové dohody z Lomé) ze strany mezinárodního společenství vydání embarga na dovoz zbraní do země v roce 1998, což bylo navíc nedostatečné, protože nezahrnovalo embargo na vývoz diamantů ze země, ze kterých proudily největší zisky, např. na nákup zbraní pro RUF. Mezinárodní společenství přenechalo provedení akce na regionální organizaci, od které se očekávala spřízněnost se svými trpícími sousedy, silné cítění, že spadají do stejné komunity. Nigérie se tohoto úkolu zhostila s grácií jí

²²² SHUE, H.: c. d., s. 25.

²²³ Tamtéž, s. 26.

vlastní, nigerijští vojáci misi pochopili zčásti jako obchodní a pašovali a rozkradli, co se dalo. Navíc mandát udělený misi ECOMOG si Nigérie vyložila po svém, tedy vojensky, a ostatní státy účastníci se mise (další nejpočetnější jednotky tvořili vojáci z Guineje a Ghany), jež zde zasahovaly ze zásady nelhostejnosti, která se postupně začala šířit africkým kontinentem, jen marně protestovaly a odvolávaly se na peacekeepingový mandát operace.

ECOMOG byla regionální mise založená na regionální solidaritě, sesazený prezident Kabbah nežádal mezinárodní společenství o pomoc, nýbrž se nejprve obrátil na Nigérii, která posléze navýšila své jednotky v Sierra Leone. Do operace se však zapojily i další státy ECOWAS, které si nepřály, aby se tento konflikt rozšířil do celého regionu západní Afriky. Strach a mocenské ambice v tomto případě podpořily regionální soudržnost.

Přirozeně se zde klade otázka, zda koncepce mezinárodního společenství nebyla pouhým přeludem a praxí, která nikdy ve skutečnosti nefungovala. Morální ručení v tomto kontextu také selhává a právní odpovědnost zasáhnout v podstatě neexistuje, když si promítneme nyní platné mezinárodní konvence a jejich velice slabou vymahatelnost. Na závěr se snad dá říci, že občanská válka v Sierra Leone nebyla tím stmelujícím prvkem pro mezinárodní společenství, aby se chopilo akce včas. Příklady proběhnuvších válek v 90. letech minulého století však ukazují, že Sierra Leone na chvostu zájmu mezinárodního společenství nezůstala sama a v porovnání s některými případy svou občanskou válku za pomoci OSN nakonec vyhrála. S čím však souvisí tato neochota zasáhnout a neschopnost se dohodnout, je předmětem výzkumu dalších kapitol.

Na závěr je třeba dodat, že soudružnost mezinárodního společenství a morální odpovědnost zasáhnout jsou nutnou podmínkou pro uskutečnění humanitární intervence. Alespoň částečná ucelenost regionálního společenství a jejich koncepce nelhostejnosti vůči tomu, co

se děje v sousedství, jsou dostačující podmínkou pro uskutečnění této intervence, to ovšem neznamená, že jen jedinou možnou podmínkou, která k ní povede. Doplňující důvody regionálního společenství k uskutečnění intervence, tedy především Nigérie, budu zkoumat v dalších podkapitolách, jelikož nechci vytvářet klamnou iluzi o dokonalé ucelenosti regionální společenství v podobě ECOWAS.

Omezení v podobě ekonomických a geostrategických důvodů

V souvislosti s africkým kontinentem vstupuje do popředí otázka ekonomických a geostrategických zájmů, jež zde vlastní či spíše vlastnily velké západní mocnosti. Dekolonizace a následné udělení samostatnosti pro všechny africké státy ale znamenalo postupný proces opadávání zájmu ze strany západních států a jejich vzdalování se svým dřívějším koloniím.

Humanitární tragédie odehrávající se v průběhu 90. let minulého století nastolily problém toho, jak přimět mezinárodní společenství reagovat na závažná porušování lidských práv, „*k nimž dochází v oblastech, jež nespádají do zájmové sféry žádného z vlivných států, a kdy proto nelze najít státy, jež by byly ochotné vyslat do oblasti své síly*“²²⁴. Dalo by se říci, že toto přesně vystihuje další limity humanitárních intervencí; ekonomické a geostrategické otázky hrály roli v mnoha mírových operacích. Z proběhnutých, ale i z těch neproběhnutých misí můžeme vyvodit otázku, zda humanitární intervence jsou limitovány geostrategickými a ekonomickými zájmy intervenujících států. Polemika nad problémem, zda je možné, že mezinárodní společenství neklade důraz na dodržování či porušování lidských práv v rozhodování o uskutečnění humanitárních intervencí, ale zasahuje jen ve státech, ve kterých se jim to hodí nejvíc, je nasnadě. Tento problém selektivity však silně poškozují důvěryhodnost mezinárodního společenství, OSN

²²⁴ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 32.

nevyjímaje. Dále problém vyvolává otázky ohledně dvojího standardu, který platí při rozhodování v Radě bezpečnosti.

Jak zdůrazňuje James Mayall, „*po konci studené války nefigurovala žádná země subsaharské Afriky v geostrategickém zájmu jakékoliv západní mocnosti*“²²⁵, to se dělo i přesto, že africké vlády pravidelně vystupovaly ve prospěch politik zaměřených na podporu mezinárodní stability a zabývaly se úpadkem státu jako potenciálním zdrojem terorismu.²²⁶ Selektivnost a záměna potřeby se zájmem je hlavním vysvětlením dvojitého standardu, na které si africké vlády stěžují, když vidí, jak západní země zasahují v jiných částech světa při humanitárních katastrofách, ale africký kontinent setrvává stále stranou. Všechny ne-intervence pouze upevnily stanovisko afrických vlád, jež hlásá, že bez silného politického zájmu je velice těžké svolat dostatečnou podporu pro peacekeepingové mise na africkém kontinentu.²²⁷

Je možné se v dnešní době, kdy Generální tajemník OSN, ale také OSN samotná, vyzdvihuje zprávu Odpovědnost za ochranu a potvrzuje přecházení této odpovědnosti na mezinárodní společenství (v určitých případech), domnívat, že hranici, kdy se začíná jednat či uvažovat o humanitární intervenci, netvoří počet obětí a otázka, kolik jich budeme tolerovat, ale tuto hranici tvoří naše ekonomické zisky, co získáme, když pošleme do cizí země naše vojáky, naše peníze, naše schopnosti?

Pokud státy intervenují z humanitárních důvodů jen do států, kde mohou uplatnit své zájmy, pak jsou limity pro takovou akci položeny skutečně velice nízko. Je to ryze realistický svět, pokud připustíme, že politici, a to i v demokratických státech, nebudou mít nikdy jen čistě humanitární důvody, protože jsou vázáni povinnostmi ke svým

²²⁵ MAYALL, J.: c. d., s. 128.

²²⁶ Tamtéž, s. 128.

²²⁷ Tamtéž, s. 129.

občanům a protože mají další zjištěné motivy.²²⁸ Jak podotýká Fernando Téson, „vlády nemohou mít nikdy altruistické motivy. Vždycky mají motivy velmi vzdálené od záměru ukončit režim tyranie... Vlády jsou zavázány povinností ke svým občanům. Jsou zavázány napomáhat svým zájmům mezinárodně, takže by bylo pro ně morálně špatné starat se pouze o záchranu druhých“²²⁹.

Po druhé světové válce následovala Sierra Leone další bývalé britské kolonie a 27. dubna 1961 získala nezávislost a statut člena Britského společenství národů. V 60. a 70. letech byla slabá postkoloniální demokracie rozvrácena despotismem a státem sponzorovanou korupcí.²³⁰ Vývoz legitimních diamantů klesl z více než dvou milionů karátů v roce 1970 na půl milionu karátů v roce 1980 a pak na pouhých 48 tisíc karátů v roce 1988.²³¹ Už v těchto dobách se jen malé procento diamantů prodávalo oficiálními trasami, a to do hry ještě nevstoupila RUF. Když v roce 1999 zasahovala UNAMSIL, byla Sierra Leone mimořádně chudou zemí. I když vlastnila (a stále vlastní) značné bohatství nerostných surovin a měla rezervy v zemědělství a rybolovu, její sociální infrastruktura a rozvoj lidských zdrojů byly na velmi nízké úrovni.²³²

Sierra Leone dlouhodobě produkovala diamanty za zhruba 250 - 300 milionů dolarů ročně.²³³ Jak jsem zmínila, už před vypuknutím války vláda kontrolovala jen část jejich vývozu a „v 90. letech se tato situace ještě prudce zhoršila. V roce 1999 šlo už pouze o export v hodnotě 1,2 milionů dolarů, zbytek kamenů vyváželi rebelové, místní diamantoví

²²⁸ TÉSON, Fernando: *Ending Tyranny in Iraq*, s. 6-9.

²²⁹ Tamtéž, s. 6.

²³⁰ SMILLIE, Ian, GBERIE, Lansama a HAZLETON, Ralph: *The Heart of the Matter. Sierra Leone. Diamonds and Human Security*.
http://www.pacweb.org/Documents/diamonds_KP/heart_of_the_matter_summary-Eng-Jan2000.pdf (1.5.2010)

²³¹ Tamtéž.

²³² Ministerstvo zahraničních věcí. *Sierra Leone – ekonomika*.

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/sierra_leone/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html (4.5.2010)

²³³ ČERNOCH, F.: c. d., s. 32.

baroni či zkorumpovaní členové vlády“.²³⁴ Z těchto dostupných ekonomických údajů se dá odhadnout, do jaké míry mohly zisky z prodeje diamantů přispět k dlouhodobému a efektivnímu fungování rebelů, kteří nedisponovali žádnou podstatnou a loajální podporou nějaké sierraleonské sociální skupiny či etnika.²³⁵ Z údajů také můžeme odhadovat zkorumpovatelnost vlády a image, kterou si Sierra Leone vytvořila na mezinárodní scéně, a to především v 90. letech, kdy do popředí v souvislosti s konfliktem v Sierra Leone vstupuje otázka konfliktních diamantů. V tomto ohledu za nezáměrem ze strany mezinárodního společenství může Sierra Leone vinit pouze sama sebe. Od získání nezávislosti se její ekonomická situace rapidně zhoršovala, a to hlavně díky špatnému vládnutí, které tento stát postihlo již od 60. let minulého století, zkorumpovatelnosti státních úředníků a velkému vlivu diamantových baronů. Sierra Leone se vzdálila z hledáčku západních mocností, které zde neviděly žádný důvod pro uplatnění svých ekonomických a geostrategických zájmů, tento nezáměr se zvýšil s vypuknutím občanské války, ve níž se západní státy odmítaly angažovat a považovaly ji za řešitelnou v rámci státního či regionálního území. Sierraleonská vláda nezáměrem řešila prodejem práv na těžbu diamantů, ale i dalších surovin celé řadě soukromých firem, a to často za velmi nejasných podmínek.²³⁶ Nejvýrazněji se v zemi v 90. letech angažovaly firmy jako je Global Exploration Corporation, Rex Mining Corporation, Diamond Works a Sierra Rutile-Nord Ressources.²³⁷

Dostatečné ekonomické nebo geostrategické zájmy západních států by rozhodně nedokázaly zabránit občanské válce, ani zmenšit zkorumpovatelnost místních politiků; a pokud by tu byly, dá se zpětně jen těžko dokázat, zda by byly příčinou včasějšího zásahu těchto mocností. Takto se nedá než konstatovat, že nedostatek ekonomických a geostrategických zájmů ze strany mezinárodního společenství byl

²³⁴ ČERNOCH, F.: c. d., s. 32.

²³⁵ Tamtéž, s. 32.

²³⁶ Tamtéž, s. 32.

²³⁷ PEREZ, Andrés: *Sierra Leone's diamond wars. UN Peacekeepers for Rival Gangsters*. <http://mondediplo.com/2000/06/02sierraleone> (7.4.2010)

jedním z faktorů, který přispěl k už tak početným limitům humanitární intervence UNAMSIL v Sierra Leone.

Pokud teď však pomineme ekonomické a geostrategické zájmy mezinárodního společenství a budeme se soustředit na ty regionálního společenství, nedá se upřít Nigérii její angažovanost po celá 90. léta, od roku 1997 se dokonce stala hlavním státem v misi ECOMOG, a to právě z důvodů svých ekonomických zájmů v této zemi, ale také pod hrozbou rozšíření konfliktu do dalších sousedních států. Ekonomické zájmy se ale nakonec obrátily proti ní, a to v podobě podílení se na černém obchodu s diamanty provozovanému nigerijskými vojáky, navíc Nigérie neměla dostatečné kapacity, aby mohla vést tuto operaci a aby se jí mohla vůbec účastnit, což ji nakonec dohnalo až k úplnému stažení.

V závěru můžeme konstatovat, že ekonomické a geostrategické zájmy jsou nutnou, ale ne dostačující podmínkou pro uskutečnění humanitární intervence. Sierra Leone již delší dobu nebyla v centru zájmu mezinárodního společenství, tato pozornost byla nutnou podmínkou pro intervenci. Naopak byla v hledáčku regionálního společenství, obzvláště Nigérie, kde zájem sice byl dostačující podmínkou pro uskutečnění intervence, ta však neznamovala úspěšné provedení této mise.

Chybějící vedoucí stát/aliance intervenční mise

Pokud mluvíme o limitech humanitárních intervencí v Sierra Leone, ale i obecně v širším kontextu, musíme zmínit roli vedoucích států a aliancí v humanitárních intervencích. O těch se předpokládá, že jsou nutnou podmínkou pro uskutečnění operace jako takové, obzvláště pak s použitím ozbrojených prostředků.

Když musela být použita vojenská síla v situacích, kde se předpokládá vojenský odpor, tyto intervenční síly byly rozmístěny ne OSN jako takovou, nýbrž konkrétním státem či koalicí spojenců. Spojené státy převzaly vedení ve čtyřech případech intervencí v 90. letech bez

souhlasu hostujícího státu²³⁸ a také v případě vojenské akce NATO v Bosně (1993-1995). Další státy se ujaly vedoucí role v jiných případech – Francie ve Rwandě, Itálie v Albánii, Spojené Království v Sierra Leone a Austrálie ve Východním Timoru.²³⁹ Tyto případy humanitárních intervencí potvrzují obecnou skutečnost, že „*když síly musí být použity na podporu záměrů OSN, její použití nenásleduje ta opatření Charty, která předpokládají přímé řízení sil ze strany OSN*“²⁴⁰. Jak se zdá, státy jsou stále nepostradatelným mechanismem v efektivním použití síly.

První humanitární intervencí v Sierra Leone byla mise ECOMOG v čele s Nigérií. O té bez pochyby můžeme tvrdit, že byla vedoucím státem celé operace, co se týká jak finančních a lidských prostředků, tak také vojenské síly, kterou se nebála i přes nesouhlas ostatních členů této mise použít. Příklad Nigérie potvrzuje, že přítomnost vedoucího státu intervenční mise a jeho odhodlanost zasáhnout v bojích je dostačující podmínkou pro uskutečnění intervence, tato uspokojivá podmínka však neznamenal úspěšné provedení této mise.

Misi ECOMOG provázelo hned několik komplikací, které se promítly do neúspěchu operace. Základní problém se naskýtal už v samotném mandátu, který velká většina členských zemí ECOWAS chápala jako nevojenský; ECOMOG podle nich působila v zemi proto, aby kladla důraz na uvalené embargo na dovoz zbraní a ne aby rozmisťovala své síly proti juntě. Takto vzniklo hned několik konfliktních situací mezi Nigérií na jedné straně a Ghanou a Guineou na straně druhé. S tím souvisela také otázka velení a udělování rozkazů, které udělovala Nigérie a ghanští a guinejští vojáci je odmítali plnit. Každý stát v podstatě prosazoval svůj národní kontingent a především jeho samostatnost (oproti kooperaci) v intervenci, což byla jedna z dalších překážek pro úspěch této mise. Misi ECOMOG se nevyhnulo ani

²³⁸ Severní Irák, Somálsko, Haiti, Kosovo.

²³⁹ ROBERTS, A.: c. d., s. 83.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 83.

korupční jednání a špatná disciplína. Nigerijští vojáci se podíleli na obchodování s diamanty a dalších nelegálních obchodech probíhajících v zemi. ECOMOG však měla také problémy se samotným financováním, které z velké části leželo na bedrech Nigérie. Okolní svět podstatně zvýšil svou finanční podporu až poté, co Nigérie oznámila své stažení z této operace.

Všechny komplikace se projevily na nevalném konečném výsledku intervence a nezachránilo ji ani to, že má svůj vedoucí stát ochotný použít vojenskou sílu. Protože právě vedoucí stát stál za většinou problémů, které v této misi vznikly, obzvláště co se týká zkorumpovanosti jeho vojáků, ale také nedostatečného vojenského výcviku. Dalším problémem bylo, že Nigérie nebyla dostatečnou autoritou pro ostatní intervenující země, jež ji nevnímaly, i přes většinový počet nigerijských vojáků, jako vedoucí stát operace. Nedostatečný mandát byl další překážkou k dovedení mise do úspěšného konce, ačkoliv se Nigérie snažila o použití vojenských prostředků a navýšení počtu vojáků i z ostatních zemí, tak se svou nedostačující výbavou a neposkytnutím vojáků ze strany ostatních států neměla šanci na úspěch. I financování ze strany mezinárodního společenství a také ECOMOSu samotného ztroskotalo v operaci. Celkově se tato mise hodnotí i co do použití vojenských prostředků jako neúspěšná, na druhou stranu je třeba dodat, že bez vedoucího státu, Nigérie, by zde nebyla žádná intervence, nebo by intervence sestávala z malé peacekeepingové mise na podpoření embarga. I zde stále platí, že státy jsou nepostradatelným mechanismem v použití sil, efektivnost použití síly v tomto případě se však zdá být velice sporná.

Druhou humanitární misí v Sierra Leone byla mise UNAMSIL, jež vstupovala v říjnu 1999 do Sierra Leone bez vedoucího státu, který by se explicitně zasazoval o uskutečnění této operace. Ačkoliv byl mandát udělen pod Hlavou VII Charty OSN, jeho poslední část striktně vymezovala, co OSN může dělat a co ne. V květnu 2000 se intervence ocitla ve slepé uličce díky silné protiofenzivě RUF a do zbraně musely

být povolány speciální jednotky z Velké Británie. Ta však na svou žádost zůstávala mimo velení OSN.²⁴¹ Motivy Británie, proč poskytla klíčovou podporu v těchto těžkých chvílích, ačkoliv stále zůstávala mimo UNAMSIL, nejsou zcela jasné. Je těžké se vyhnout konečnému tvrzení, které předpokládá, že Velká Británie se velice snažila získat si dostatečné zásluhy za svou konstruktivní roli, kterou v tomto konfliktu sehrála, zároveň však byla schopná odejít z bojů, pokud by se politická situace zhoršila.²⁴² Ta se však začala lepšit, především po úplném vysvobození všech zajatých vojáků v září a pak od začátku roku 2001, kdy se mise rozrostla o další stovky vojáků.

Velká Británie nakonec zůstala, a to nejen v bojích, ale také po jejich ukončení, kdy se podílela na výcviku sierraleonské armády, ale také pomáhala se zpravodajskými službami a logistikou.²⁴³ Velká Británie se tak stala vedoucím státem mise UNAMSIL, ačkoliv původně do této operace nebyla vůbec zapojena, a dostala se tam až na naléhání Generálního tajemníka OSN, který ji nebo Spojené státy žádal o poskytnutí jednotek rychlého nasazení, jež by osvobodily vojáky v zajetí RUF. Dostatečná finanční podpora, vojenské i lidské kapacity pak přispěly ke konečnému úspěchu této mise.

UNAMSIL je dalším zářným příkladem potvrzujícím, že státy jsou nepostradatelným mechanismem v použití síly, když OSN sama nevlastní zdroje vhodné k použití. Bez tohoto zásahu hrozilo misi UNAMSIL, že skončí velkým neúspěchem a ostudou pro celé mezinárodní společenství.

Chybějící vedoucí role státu či aliance při humanitárních intervencích se jeví jako klíčová při jejich úspěšném dokončení. Role vedoucího státu a nepostradatelného mechanismu v použití síly je také dokazatelná v misi UNAMSIL, kde tato úloha odpovídá nutné podmínce pro úspěšné dokončení mise. Jinak tomu bylo v misi ECOMOG, kdy byla role

²⁴¹ ROBERTS, A.: c. d., s. 139.

²⁴² Tamtéž, s. 139.

²⁴³ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 3, s. 2.

dostačující podmínkou a spolu s dalšími vedla k této operaci. Na misi ECOMOG se však ukazuje, že ani několik dostačujících podmínek nestačí k úspěšnému dovedení mise do svého konce.

Politicko-ekonomické limity intervence

Konflikt v Sierra Leone je učebnicovým příkladem vlivu snadno těžitelné a obchodovatelné komodity na stabilitu chudé země se slabou a zkorumpovanou vládou a s bezohlednými sousedy.²⁴⁴

Sierra Leone byla zmítaná občanskou válkou po více než desetiletí, z velké míry kvůli svému nerostnému bohatství, které poskytovalo rebelům z RUF zdánlivě bezedné dodávky zdrojů k udržení boje. Navíc když se jednou tyto „válečné ekonomiky“ zakoření, boj sám o sobě přestává být „*bojem s koncem, bojem o hlavní město. Válka se naopak stává byznysem, který udržuje a reprodukuje zisky bojovníků a jejich podporovatelů*“²⁴⁵. Michael Ignatieff proto tvrdí, že občanská válka trvá ze tří základních důvodů: „*protože to dovolují zdroje; protože obě válčící strany jsou tak vyrovnané, a žádná tudíž nemůže zvítězit; protože ukončení boje není v ekonomickém zájmu žádné strany*“.²⁴⁶ Navíc je obecně známo, že ztroskotání státu je přímým výsledkem chudoby, kolonialismu a nepříznivého obchodu v globalizované ekonomice dnešního světa.²⁴⁷

V mnoha případech – Čad, Angola, Sierra Leone, Súdán, Kongo, Kolumbie, Afghánistán – však státy nejsou v krizi, protože jsou chudé, ale jelikož jsou „prokleté“ vlastnictvím vysoce ceněných komodit, jako je heroin, kokain, ropa, diamanty, které by měly zajišťovat zdroje pro budování státu a národa; místo toho poskytují zdroje pro občanskou válku bez konce.²⁴⁸

²⁴⁴ ČERNOCH, F.: c. d., s. 32.

²⁴⁵ IGNATIEFF, M.: c. d., s. 303.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 303.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 303.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 304.

Sierra Leone je země bohatá na nerostné suroviny, především pak diamanty. Do procesu těžby a výroby bylo od počátku zainteresováno několik účastníků. Kromě Ministerstva pro dolování a dalších státních institucí plných zaprodaných úředníků zde figurovaly mezinárodní důlní společnosti, místní diamantoví baroni a v neposlední řadě samotná RUF, která využívala venkovské obyvatelstvo či své zajatce k dolování náplavových diamantů primitivními způsoby. Jak ministerští úředníci, tak diamantoví baroni se podíleli na černém obchodu s diamanty, z nichž velká část byla prodávána mimo oficiální kanály. Diamanty vytěžené na území pod kontrolou RUF byly pašovány do zahraničí (většinou přes Libérii), kde byly následně prodány a ze získaných peněz mohli bojovníci pokračovat ve válce proti legitimní vládě.

Z mezinárodních těžebních společností zde měla největší zastoupení De Beers, která vlastnila koncesi na těžbu diamantů od 80. let minulého století a udržovala své středisko ve Freetownu. Vztah mezi společností a Freetownem byl však nepřímý. Diamantová obchodní společnost De Beers měla sídlo v Libérii a nakupovací střediska v Conakry, v Guiney. Obě země však produkovaly velmi malé množství diamantů a Libérie je spíše považována za tranzitní zemi s pašovanými diamanty. Mnoho liberijských diamantů pochází původem ze Sierra Leone a další jsou z Ruska či Angoly. De Beers samozřejmě tvrdí, že nenakupuje sierraleonské diamanty. Přes všechny její pobočky a nakupovací kanceláře v Západní Africe a pokusy zmocnit se zásob všude na světě je ale prakticky nepředstavitelné, že by společnost nenakupovala diamanty, které nejsou pašovány ze Sierra Leone.²⁴⁹

Společnost De Beers zde uvádím proto, aby bylo zcela jasné, kdo všechno byl v tomto konfliktu ať už přímo či nepřímo zahrnut. Jak tvrdí Andrés Perez, *„ozbrojení a zoufalí mladí muži nemohli sami přivést UNAMSIL na kolena. OSN byla lapena do léčky něčím jiným, něčím novým a mnohem zákeřnějším: bojem mezi dvěmi rivalskými skupinami podporovanými obchodními zájmy ohledně získání kontroly nad*

²⁴⁹ SMILLIE, I., GBERIE, L. a HAZLETON, R.: *The Heart of the Matter*.

*nerostným bohatstvím*²⁵⁰. Rada bezpečnosti a Generální tajemník OSN nechali otevřený prostor pro konflikt mezi znesvářenými skupinami, a to odmítnutím vydání embarga na diamanty ze Sierra Leone nebo zamítnutím ustavení ekonomických vyloučených oblastí, po kterých volalo mnoho odborníků.²⁵¹ Perez k tomu dodává, „...*jak jednou vyputovaly diamanty ze Sierra Leone, automaticky se stávaly liberijskými. Z tohoto systému profitovaly společnosti jako De Beers nebo Lazare Kaplan International ...díky tomuto nelegálnímu obchodu měly takto možnost nakupovat diamanty té nejvyšší kvality za velmi nízkou cenu...*“²⁵². Perez důkladně popisuje boje odehrávající se mezi těžebními společnostmi o každý kousek země a přidělenou koncesi, a to od druhé poloviny 90. let až do začátku nového tisíciletí. Ve svém článku tvrdí, že žádná z těchto společností neměla zájem na ukončení sierraleonského konfliktu, protože z nelegálních obchodů s diamanty tyto společnosti dlouhodobě profitovaly. Na jednu stranu rozprodávala oficiální vláda z nedostatku peněz práva na těžbu diamantů diamantovým společností,²⁵³ na stranu druhou další diamantové společnosti nakupovaly pašované diamanty v Libérii, které však ve skutečnosti pocházely z oblastí pod kontrolou RUF.

Všeobecně bylo známo, že certifikát původu se dal v Sierra Leone koupit za pět dolarů a že vojáci RUF běžně obchodovali s drahými kameny spolu s vládními vojáky a vojáky ECOMOG, tím docházelo k promíchání konfliktní diamantů a „čistých“ diamantů již na domácí půdě. Navíc RUF ustavila vysoce centralizovanou pracovní síť, která uspěla v budování velkých fondů pro politickou kampaň, a to ve formě jak diamantových, tak peněžních vkladů v zahraničí. Kdykoliv bylo potřeba, diamanty pocházející z hnutí RUF byly prodávány do zahraničí a tam

²⁵⁰ PEREZ, A.: *Sierra Leone's diamond wars*.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Nejvýrazněji se v zemi angažovaly firmy Global Exploration Corporation, Rex Mining Corporation, Diamond Works, Sierra Rutile-Nord Ressources.

po smíchání s diamanty jiného původu již nemohly být rozeznány jako konfliktní diamanty.²⁵⁴

Poté, co byly kontroly v říjnu 2000 zpřísněny a certifikáty původu se začaly tisknout na ochranný papír, RUF musela začít prodávat své diamanty se slevou, což bylo přesně to, co se očekávalo od sankcí OSN,²⁵⁵ které byly ustaveny právě v roce 2000. Se znovuobnovením konfliktu v Sierra Leone v květnu 2000 se konfliktní diamanty staly celosvětově probíranou záležitostí s aktivní účastí mnoha nevládních organizací, ale také spolu s Organizací spojených národů. Jak ve své zprávě tvrdí Louis Goreux, *„konfliktní diamanty představují riziko pro obyvatelstvo nacházející se v oblastech s náplavovými diamanty; pro vlády, které se snaží kontrolovat tyto nebezpečné diamantové zdroje; pro aktéry na mezinárodní scéně, kteří jsou zahrnutí do řešení konfliktů a peacebuildingových iniciativ, a také pro společnosti a jednotlivce podílejících se na dolování, výrobě a prodeji diamantů“*.²⁵⁶

Zatímco RUF obviňovala vládu ve Freetownu z porušování zákazu vývozu diamantů, předpokládalo se, že RUF vydělává přinejmenším sto milionů dolarů ročně z pašovaných diamantů, které jsou prodávány v Abidjanu, Banjulu, Libérii, Antverpách a New Yorku. Expertní tým OSN, jenž navštívil Sierra Leone v září 2000, odhadoval objem obchodu s konfliktními diamanty na 25 až 125 milionů dolarů ročně. Takovéto odhady jsou však velice nepřesné a navíc je zde třeba ještě jednou zdůraznit, že RUF je jen jedním z mnoha hráčů angažovaných v nelegální těžbě a vývozu diamantů.²⁵⁷

V sierraleonském konfliktu byly splněny všechny tři Ignatieffovy podmínky, díky kterým občanská válka stále přetrvává: v zemi bylo dostatek zdrojů pro obě dvě znesvářené strany; navíc tyto strany byly po celou dobu konfliktu silově vyrovnané (po porážce jednoho následovala porážka druhého a žádná strana tudíž nezmítla);

²⁵⁴ GOREUX, L.: c. d., s. 7.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 7.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 8.

²⁵⁷ MALAN, M., RAKATE, P. a McINTYRE, A.: c. d., kapitola 10, s. 2.

posledním bodem je fakt, že žádná ze stran neměla ekonomické zájmy na ukončení konfliktu, především tedy diamantové společnosti, které stály za těmito protivníky, a jak spekuluje Andrés Perez, mohly oddálit rozhodnutí Rady bezpečnosti o vydání embarga na vývoz diamantů ze Sierra Leone. To bylo vydáno v podstatě pod mezinárodním tlakem, který reagoval na porážku sil UNAMSIL v květnu 2000; pod tímto nátlakem se mezinárodní společenství začalo zabývat i problematikou konfliktních diamantů a jejich použitím při financování a prodlužování občanských válek.

Role vysoce ceněných komodit sehrála neblahou úlohu při uskutečnění humanitární intervence v Sierra Leone. Politicko-ekonomické zájmy velkých těžebních společností oddálily uvalení embarga na vývoz diamantů ze země a snad i humanitární intervenci samotnou, na které tyto společnosti neměly žádný zájem. Tlak mezinárodního společenství, který by přemohl tyto politicko-ekonomické zájmy gigantických společností, se zdá být nutnou podmínkou k uskutečnění mise UNAMSIL.

Další limity humanitárních intervencí ECOMOG a

UNAMSIL v Sierra Leone

V práci jsem uváděla pouze čtyři základní a podstatné limity, které se dotýkají humanitárních intervencí obecně, těchto dvou intervencí obzvlášť. Limitů intervence je však nespočítatelně. Od autorizování operace přes souhlas hostitelského státu až po vliv médií a mezinárodní společnosti. Vojenská akce bez souhlasu hostitelské vlády jasně popírá tradiční interpretaci pravidla ne-intervence. Západ bezvýhradně tvrdil, že princip ne-intervence není posvátný, pokud dovoluje vládě masivně porušovat lidská práva na jejím území. Přes přetrvávající normy suverenity stále platné i v dnešní mezinárodní společnosti zde neproběhlo žádné odsouzení akce západních států ze

strany Rady bezpečnosti nebo Valného shromáždění.²⁵⁸ Mise v Sierra Leone však proběhla se souhlasem hostitelského státu a byla schválena Radou bezpečnosti. Se znovuoobením konfliktu v roce 2000 se dokonce mezinárodní veřejný zájem obrátil k této malé zemi na západě Afriky, a to především v souvislosti s konfliktními diamanty. Mezinárodní veřejnost si uvědomila, že je to právě ona, kdo napomáhá financovat konflikt koupí těchto diamantů. Do té doby neexistoval žádný pevný a směrodatný mechanismus na rozlišování konfliktních a čistých diamantů, pokud jednou vyputovaly ze země. Až od tohoto roku byly zpřísněny kontroly, začaly se tisknout certifikáty původu na ochranný papír a byl ustaven Kimberlejský proces²⁵⁹, jehož členem je i Sierra Leone.

Situace v Sierra Leone zůstávala i po ukončení bojů napjatá. Vláda prezidenta Kabbaha sice pokračovala v rekonstrukci země, tu však komplikoval jak postupný odchod vojáků OSN, tak i nestabilní situace sousední Guineje a Libérie.²⁶⁰ Dalším problémem do budoucna pravděpodobně *„bude stoupající korupce uvnitř vlády, kterou prezident nejen toleruje, ale sám k ní i přispívá. Ke slabosti Sierra Leone také přispívají obtížně začlenitelní váleční veteráni, hlavně bývalí dětští vojáci“*²⁶¹. Díky exportnímu certifikačnímu systému schválenému OSN v říjnu 2000 sice razantně narostly státní příjmy z těžby diamantů, stále však jde velká část vývozu mimo oficiální rozpočet.²⁶²

²⁵⁸ WHEELER, N.: c. d., s. 34.

²⁵⁹ Kimberlejský proces je společná iniciativa vlád, diamantového průmyslu a občanské společnosti zastavit proudění konfliktních diamantů na světové trhy. Tento proces ukládá rozsáhlé požadavky na všechny své členy, které – po jejich splnění – jim umožní označovat své dodávky diamantů jako bezkonfliktní.

²⁶⁰ ČERNOCH, F.: c. d., s. 32.

²⁶¹ Tamtéž, s. 32-33.

²⁶² V roce 2004 získal oficiální rozpočet z tohoto sektoru zhruba 127 milionů dolarů, nezávislé odhady však hovoří o celkovém exportu diamantů ze země v hodnotě 200-400 milionů dolarů.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo představit koncepci humanitárních intervencí z teoretického hlediska a pak následně zkoumat možné limity humanitárních intervencí a ty aplikovat na příklad humanitární intervence UNAMSIL, která probíhala v letech 1999-2005 v Sierra Leone, a humanitární intervence ECOMOG, jež probíhala v letech 1997-1999.

Za limity této intervence, které by se však daly uplatnit i na jiné případy, jsem si stanovila: chybějící jednotu mezinárodního společenství, omezení v podobě ekonomických a geostrategických zájmů, chybějící stát/alianci intervence a politicko-ekonomická omezení. Limity jsem zkoumala v souvislosti s teorií humanitárních intervencí, tak jak by z čistě ideového hlediska měla vypadat, a následně je aplikovala na případ humanitární intervence ECOMOG a UNAMSIL. U každého limitujícího bodu jsem dále určila, zda by „zrušení“ tohoto omezení přestavovalo dostačující či nutnou podmínku k uskutečnění humanitární intervence. Jako zajímavý výsledek se jeví závěr, ve kterém stanovuji, že žádný z těchto limitujících bodů se nedá uplatnit na operaci ECOMOG, jelikož chybějící jednotu mezinárodního společenství byla nahrazena alespoň částečnou kooperací v rámci ECOWAS; omezení v podobě ekonomických a geostrategických zájmů nahradily ekonomické a geostrategické zájmy Nigérie, jež byla zároveň vedoucím státem intervence; a politicko-ekonomické zájmy velkých těžebních společností taktéž neměly vliv na tuto operaci, protože Nigérie sama byla jejich součástí. Všechny tyto kontrapozice k limitům humanitární intervence ECOMOG, ke kterým se navíc přidal strach z rozšíření konfliktu do sousedních zemí a tzv. zásada nelhostejnosti, představují dostatečnou podmínku k uskutečnění intervence, tyto dostačující podmínky však nezaručují úspěšné provedení této mise. Naopak

napovrch vyplynuly jiné omezující body, jako jsou např. neadekvátní mandát, nedostatečné finanční a lidské kapacity, nepřiměřené technické a logistické kapacity a nesouhra mezi nigerijským velením a jeho kontingentem a dalšími národními kontingenty účastníckými se této misi. Nedostatky se musí brát v potaz, pokud chceme hodnotit konečný výsledek operace ECOMOG, která by bez těchto omezení snad mohla splnit svůj prvotní cíl.

Naopak všechny limitující body ovlivnily podstatně začátek a vývoj humanitární intervence UNAMSIL. Ať už se jedná o chybějící jednotu mezinárodního společenství či omezení v podobě ekonomických a geostrategických zájmů nebo chybějící stát/aliance intervence a nebo politicko-ekonomické hranice, všechna tato omezení ve svém konečném důsledku oddálila tuto misi a zanechala obyvatelstvo Sierra Leone napospas dvěma bojujícím frakcím. Kontrapozice k těmto limitujícím bodům se jeví jako nutné podmínky k uskutečnění této intervence, po jejich splnění mohlo k intervenci dojít. Samozřejmě nebyly splněny všechny, největší vliv můžeme připisovat vedoucímu státu aliance, který se o půl roku později objevil v podobě Velké Británie, a tlaku mezinárodního veřejného mínění, jenž se po znovuobjevení konfliktu v Sierra Leone v květnu 2000 vzedmul a narážel na problematiku konfliktních diamantů; to částečně také pomohlo usměrnit politicko-ekonomické zájmy diamantového průmyslu v této oblasti.

Dolování provozované velkými těžebními společnostmi a naopak řemeslnické dolování pomocí základních nástrojů však vytváří problémy v sierraleonské společnosti i po skončení válečných bojů. V Sierra Leone se nachází hned několik potrubí pro diamanty, které by mohly být výhodně zužitkovány pomocí moderních technologií, a několik opravdu věrohodných důlních společností by se mohlo nalákat do investování, pokud by došlo k obnovení bezpečnosti v celé oblasti. Je

nutné určit pevné hranice mezi teritoriem rezervovaným pro moderní dolování a teritoriem s náplavovými diamanty.²⁶³

V teoretické části práce jsem zkoumala koncept humanitárních intervencí a jeho vývoj po druhé světové válce, rozlišovala jsem období před pádem berlínské zdi a po ukončení studené války, a to jak v souvislosti s Organizací spojených národů, tak v rámci afrického kontinentu a jeho postoje k humanitárním intervencím. Po konci studené války jsem se především zaměřovala na proměnu pojmu suverenity, která už není chápána jako kontrola nad určitým územím nýbrž jako ručení za lidská práva vůči svým občanům. Pokud se stát tohoto úkolu zhostit nemůže či nechce, odpovědnost se přenáší na mezinárodní společenství, které v tomto případě může zasáhnout. Takto chápaná intervence explicitně porušuje koncept suverenity ve prospěch lidských práv, ačkoliv Charta OSN staví na stejnou úroveň obojí a suverenitu (koncept nezasahování) chápe jako jeden z jejích existenčních pilířů. V této souvislosti by jistě nebylo od věci se zamyslet nad úpravou Charty OSN, která již neodpovídá potřebám dnešního světa, stejně jako byla alespoň částečně přizpůsobena Charta Organizace africké jednoty.

V souvislosti s novým nazíráním na humanitární intervence došlo ke změně i v intervenčních strategiích. Intervenční strategie, která straní určité skupině, používá silové prostředky a zůstává v oblasti i po bojích, jen aby pomáhala se znovubudováním státních institucí, je velice odlišná od intervenčních strategií, které jsou založené na neutralitě a vyhnutí se zbytečným obětem. Tyto nové intervenční strategie byly načrtnuty v Odpovědnosti za ochranu (R2P), zprávě sponzorované kanadskou vládou a uveřejněné Generálním tajemníkem OSN v prosinci 2001. Zpráva je založena na myšlence dobrého občanství a lidské bezpečnosti; komise, která ji vytvořila, tvrdí, že všechny státy mají odpovědnost chránit své občany. V určitých limitovaných případech, kdy státy jsou neochotné nebo neschopné to udělat a kdy se

²⁶³ GOREUX, L.: c. d., s. 18.

následkem toho stala situace lidských práv katastrofickou, mají ostatní státy odpovědnost zasáhnout a poskytnout ochranu těmto občanům. Mezinárodní ručení za ochranu je povinnost, která platí pouze tehdy, když domácí instituce jsou neschopné či neochotné zasáhnout a jen tam, kde výsledná situace je opravdu závažná.

Myšlenka odpovědnosti za ochranu taktéž obsahuje odpovědnost předejít akci jejímu dokončení. Akcím, „obzvláště těm donucovací povahy, chybí legitimita, pokud nebylo vykonáno veškeré úsilí k zabránění katastrofy“²⁶⁴. Tudíž odpovědnost za ochranu je navržena tak, aby poskytla logické odůvodnění pro konstruktivní zapojení bohatými zeměmi skrze intervenční kontinuitu, která začíná prevencí a končí udržitelným pokračováním.²⁶⁵

Koncept odpovědnosti za ochranu se zrodil v reakci na závažné mezinárodní zločiny, ke kterým došlo v průběhu 90. let 20. století, zejména na genocidu ve Rwandě a krutosti spáchané na území bývalé Jugoslávie. Jeho vznik odpovídá širšímu trendu humanizace mezinárodních vztahů a mezinárodního práva, jenž postupně obrací pozornost od států k jednotlivcům. Tento trend se již dříve projevil mj. zformováním takových konceptů, jako je právo/povinnost zasahovat, lidská bezpečnost, suverenita jako odpovědnost, zásada nelhostejnosti a individuální trestní odpovědnost pachatelů nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. Koncept R2P na tyto starší koncepty tematicky navazuje, s žádným z nich ale není zcela identický.²⁶⁶

Otázky a debaty o tom, jak vytvořit stabilitu, dobré vládnutí a především monopol nad prostředky násilí, se staly základem v rozvoji nové strategie ochrany lidských práv. Ztroskotané státy, jak dokázaly „příklady Somálska, Sierra Leone a Afghánistánu, exportují terorismus, regionální nestabilitu, organizovaný zločin, nekontrolovatelné proudění

²⁶⁴ IGNATIEFF, M.: c. d., s. 320.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 320.

²⁶⁶ BÍLKOVÁ, V.: c. d., s. 62.

*imigrantů a drog*²⁶⁷. Prostředí po 11. září však ukázalo rozdílnost v chápání cílů humanitárních intervencí. V nynější době je „*intervence zaměřena spíše na ta místa, která představují bezpečnostní či teroristické problémy, než ta místa, kde jsou problémy čistě humanitárního rázu*“²⁶⁸. Navíc tam, kde se chaos a ztroskotání státu stává bezpečnostní otázkou a výzvou, není testem úspěšné intervence to, zda intervence porazí nepřítele či zastaví porušování lidských práv, nýbrž zda dokáže úspěšně zavést a dokončit proces budování státu, který zabrání, aby se ta samá oblast stala znovu bezpečnostní hrozbou.²⁶⁹

²⁶⁷ IGNATIEFF, M.: c. d, s. 306.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 306.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 306.

Resumé

The notion of sovereignty changed significantly after the end of the cold war; respectively from “sovereignty as authority” (control over territory) to “sovereignty as responsibility” (respect for a minimum standard of human rights); this change can provide justification (for some states) to intervene into internal affairs of countries where the human rights are violated, however, states intervene in other states only as far as it serves their geostrategic and economic interests.

The basic literature that I was drawing on from is the book edited by Jennifer M. Welsh which is concentrated on the new conception of humanitarian intervention, on the part of United Nations, and on the instances alone. I picked the african one because I think in this example I can confirm the realist thesis about (non)intervention and as Henry Shue calls this phenomena - there is a lack of a strong sense of community whose members will willingly die for each other. It does not want to say that humanitarian intervention is in these areas impossible but is less probable. Humanitarian intervention needs the so-called lead state with strong interest and good for it is a media effect which can influence public opinion that can wheel in the government to act. These basic conditions, however, have been missing in many conflict areas.

The methodology used in this paper is an instrument case study which examines the causality and evaluates existing theories by using a key case. I verify the realist theory about the reasons of humanitarian interventions in the instances of humanitarian interventions in Sierra Leone.

LITERATURA

Africká Unie: *The Common African Position on the Proposed Reform of the United Nations: „The Ezulwini Consensus“*. Executive Council, Addis Abeba 2005, 68 s.

BÍLKOVÁ, Veronika: *Odpovědnost za ochranu (R2P). Nová naděje, nebo staré pokrytectví?* Univerzita Karlova v Praze, Praha 2010, 177 s.

ČERNOCH, Filip: *Krvavé diamanty: Surovinové pozadí konfliktu v Sieře Leoně*. *Mezinárodní politika* 4/2006, s. 29-32.

GOREUX, Louis: *Conflict Diamonds*. Africa Region Working Paper Series Nr. 13. March 2001, 34 s.

<http://www.worldbank.org/afr/wps/wp13.pdf>

HOLZGREFE, J. L.: *The Humanitarian Intervention Debate*. In: HOLZGREFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, 350 s.

Charta OSN, <http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter-all-lang.pdf>

IGNATIEFF, Michael: *State Failure and Nation-building*. In: HOLZGREFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, 350 s.

MALAN, Mark, RAKATE, Phenyó a McINTYRE, Angela: *Peacekeeping in Sierra Leone: UNAMSIL Hits the Home Straight*. Monograph Nr. 68. January 2002.

<http://www.iss.co.za/pgcontent.php?UID=16821>

MAYALL, James: *Humanitarian Intervention and International Society: Lessons from Africa*. In: WELSH, Jennifer M.: *The Politics and Practice*

of Humanitarian Intervention. Oxford University Press Inc., New York 2004, 225 s.

MILLER, David: *On Nationality*. New York, Oxford University Press 1995, 210 s.

Ministerstvo zahraničních věcí. Sierra Leone – ekonomika.

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/sierra_leone/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Organizace spojených národů: *An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*, 1992.

<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>

Organizace spojených národů, mise UNAMSIL

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unamsil.html>

PEREZ, Andrés: Sierra Leone's diamond wars. UN Peacekeeps for Rival Gangsters. <http://mondediplo.com/2000/06/02sierraleone>

ROBERTS, Adam: *The United Nations and Humanitarian Intervention*. In: WELSH, Jennifer M.: *Politics and Practice of Humanitarian Intervention*, Oxford University Press Inc., New York 2004, 225 s.

SHUE, Henry: *Limiting Sovereignty*. In: WELSH, Jennifer M.: *The Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, 225 s.

SMILLIE, Ian, GBERIE, Lansama a HAZLETON, Ralph: *The Heart of the Matter. Sierra Leone. Diamonds and Human Security*.

http://www.pacweb.org/Documents/diamonds_KP/heart_of_the_matter_summary-Eng-Jan2000.pdf

STAŇKOVÁ, Kateřina: *Possibilities and Limits of African Sub-regional Peacekeeping*. Univerzita Karlova, Praha 2004, s. 61-74.

TÉSON, Fernando: Ending Tyranny in Iraq. *Ethics and International Affairs*, Nr. 2, 2005, summer, s.1-20.

TÉSON, Fernando: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*. In: HOLZGREFE, J. L. a KEOHANE, Robert O.: *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Cambridge University Press, United Kingdom 2003, 350 s.

The Responsibility to Protect: *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. International Development Research Centre, 2001.

http://www.idrc.ca/en/ev-9436-201-1-DO_TOPIC.html

United Nations Development Program: *Human Development Report. Chapter 2: New Dimensions of Human Security*. New York, UN Press 1994, s. 22-46.

WALZER, Michael: *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*. Basic Books, New York 2000, 361 s.

WEISSMAN, Fabrice: *Sierra Leone: Peace at Any price*. In: WEISSMAN, Fabrice: *In the Shadow of „Just Wars“. Violence, Politics and Humanitarian Action*. Hurts and Company, London 2000, s. 248 s.

WELSH, Jennifer M.: *Introduction*. In: WELSH, Jennifer M.: *Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, 225 s.

WHEELER, Nicholas J.: *The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society*. In: WELSH, Jennifer M.: *The Politics and Practice of Humanitarian Intervention*. Oxford University Press Inc., New York 2004, 225 s.

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATEDRA POLITOLOGIE
OBOR BEZPEČNOSTNÍ STUDIA**

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE:

**Změna konceptu humanitárních intervencí
od 90. let minulého století na africkém
kontinentu**

(příklady Somálska, Rwandy a Súdánu)

Jméno autora: **Jitka Fojtíková**
Obor a ročník: Bezpečnostní studia, 1. ročník
Akademický rok: 2008/2009
Vedoucí práce: PhDr. Vít Střítecký
Datum odevzdání: 18.6. 2009

Souhlasím s vedením této diplomové práce:

1.) **Výzkumná otázka:** Realistické teorie tvrdí, že státy intervnují do konfliktních oblastí, jen pokud v nich samy mají své ekonomické či strategické zájmy. Jennifer M. Welsch mluví o tzv. *lead state*, tudíž státu, který celou operaci vede a bez kterého není možné úspěšné zakončení, protože právě tento stát má v oblasti své strategické zájmy a je pro něj důležité, aby konflikt byl vyřešen. Další nezbytnou podmínkou pro uskutečnění intervence je role médií ve státech, které se podílejí na zásahu, a nátlak veřejnosti na vládu k uskutečnění intervence, tak jako tomu probíhalo v Somálsku, kde zasahovaly Spojené státy bez viditelnějšího užítku pro ně samé.

Ve své práci se proto chci zabývat otázkou humanitárních intervencí na několika případech probíhajících i neproběhnuvších v 90. letech na africkém kontinentu. Chci se zaměřit na otázku vedoucího státu, který buď byl přítomen či chyběl, a na postavení médií v daném konfliktu. Ve své práci chci dokázat nenahraditelnou roli „lead state“ a médií pro úspěšné vedení humanitární intervence.

2.) **Základní literatura**, ze které budu čerpat, je sborník editovaný Jennifer M. Welsch, který se soustřeďuje na nové pojetí humanitárních intervencí, jedna část je také zaměřena na roli Spojených národů a další pak na případy samotné. Já jsem si vybrala africký příklad, protože podle mého názoru nejlépe potvrzuje realistickou tezi o (ne)intervencích a přesně tak jak říká Nicholas J. Wheeler – chybí zde silné vnímání jednoho společenství všech lidí, jehož členové by byli ochotni zemřít jeden pro druhého. To samozřejmě neznamená, že je humanitární intervence neproveditelná v těchto oblastech jako je Afrika, je však zaručeně méně pravděpodobná.

Další knihou je *The Purpose of Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force* od Marthy Finnemore, která se zabývá užitím síly v konfliktech a jak se užití síly měnilo postupně v časech.

Další seznam literatury je přiložen níže.

3.) **Cílem práce** je se zaměřit na podmínky nutné k provedení humanitární intervence na africkém kontinentu. Je skutečně veřejné mínění a „lead state“ nepostradatelné pro jakýkoliv zásah? A kdo by měl plnit roli tohoto případného

vedoucího státu? Může být za lead state považován africký soused, nebo se jedná vždy o bývalou koloniální metropoli? V případě afrických států, jakou roli sehrává Africká unie? A bude někdy v budoucnu schopná převzít úlohu OSN? A je úloha OSN v této oblasti vůbec určující?

4.) Ze dvou základních **epistemologických stanovisek** používám vysvětlující přístup, snažím se tedy tento konkrétní případ vysvětlit. Co se tedy týká epistemologicko-metodologické pozice, jedná se o vysvětlující kvalitativní výzkum jedné události (či podobných událostí), která se nedá zobecňovat na další možné případy, ale jen nadále zvyšuje platnost uváděné teorie.

Pro tuto práci jsem si vybrala metodu instrumentální případové studie, která hodnotí existující teorie a používá při tom testování klíčovým případem jako hlavní techniku identifikace příčinného procesu.

Za předmět výzkumu považuji pojetí humanitárních intervencí v 90. letech minulého století, o kterých realistické teorie předpokládají, že je velké a silné státy podnikají, jen pokud v nich vidí geostrategické či ekonomické zájmy. Jelikož je pojem „humanitární intervence“ příliš široký, zúžila jsem ho na příklady (ne)intervence v Africe od 90. let. Za konkrétní příklady jsem si pak vybrala Somálsko v roce 1992, Rwandu v roce 1994 a současnou situaci v Súdánu. Na každém státu pak budu zkoumat, který stát byl vedoucí v prováděné intervenci (pokud intervence neproběhla, tak kdo by tím státem být měl) a jestli ekonomické a geostrategické zájmy, vliv veřejného mínění a mediální efekt měly rozhodující váhu v (ne)uskutečnění intervence.

Svou hypotézu chci dokázat tak, že si za závislé proměnné stanovím ty státy, kde probíhaly konfliktní situace a k intervencím nedošlo, a dále státy, kde k intervencím došlo, zde budu zkoumat jejich průběh a podmínky, za jakých byly uskutečněny. Nezávislou proměnnou bude realistická proměnná – geostrategický a ekonomický zájem, mediální efekt a veřejné mínění. K nezávislým proměnným jsou přiděleny zprostředkující proměnné. Hodnoty definované zprostředkující proměnné se pohybují na kontinuu mírné a silné, kdy jsem již dále nespécifikovala jednotlivé stupně mezi nimi.

Definuji čtyři zprostředkujících proměnných:

- 1.) Pokud probíhala humanitární intervence, měl „lead state“ v oblasti nějaké zájmy, např. z koloniálního období?
- 2.) Pokud probíhala humanitární intervence, jaká byla role médií v „lead state“? Donutilo veřejné mínění politiky k zásahu, aniž by ho sami chtěli a plánovali?
- 3.) Pokud probíhala humanitární intervence bez „lead state“, jaká byla úspěšnost tohoto zásahu?
- 4.) Pokud neprobíhala humanitární intervence, šlo o státy bez silného vztahu ke koloniální metropoli?

5.)Hodnocení a omezení platnosti výzkumu: zkušenosti z let minulých dokazují, že není tak těžké ukázat ne-celosvětovou platnost humanitárních intervencí a lidských práv pro všechny. Co však už složitě je, je zjistit všechny a zvláště ty nejdůležitější příčiny, které k tomu vedou. Ačkoliv se státníci světových velmocí ohánějí tzv. mezinárodní společností a solidárností, své vojáky do postižených míst posílají v momentě, kdy už nelze mluvit o zabránění konfliktu. Přes diplomatické úskoky všech zúčastněných se to však jen těžko dokazuje, a proto mnohdy zůstáváme na teoretické rovině domněnek; to jsou úskalí tohoto výzkumu. Přesto jsem si tento výzkum zvolila; tím hlavním kritériem pro výběr tohoto případu bylo jeho využití vůči teorii, ve které jsem spatřovala nástroj, jak empiricky (avšak částečně neoficiálně) podložené představy vložit do ucelené teorie, která poskytne celému výzkumu kompaktní rámec.

6.)Struktura práce

1. Úvod

1.1 Vymezení práce

1.2 Obecný úvod do problematiky

2. Teoretický rámec

2.1 Koncepce a definice humanitárních intervencí ve druhé polovině 20. století

2.2 Koncepce a definice humanitárních intervencí po pádu Berlínské zdi

2.3 Rozdílné pojetí humanitárních intervencí v rozvojovém a Západním světě

2.3.1 Pojetí Africké unie

2.3.2 Pojetí Organizace spojených národů

2.4 Realistické teorie humanitárních intervencí

2.5. Teorie vedoucího státu a mediálního efektu

3. Průběh humanitárních intervencí v praxi

3.1 Příklad Somálska

3.2 Příklad Rwandy

3.3 Příklad Súdánu

4. Rozhodující faktory pro (ne)uskutečnění intervence

4.1 Vliv geostrategických a ekonomických zájmů v humanitárních intervencích

4.2 Vliv role vedoucího státu v humanitárních intervencích

4.3. Vliv mediálního efektu v humanitárních intervencích

4.5 Vliv veřejného mínění na uskutečnění humanitární intervence

5. Závěr

Literatura:

ALSTON, Philip – MACDONALD, Euan: Human rights, intervention, and the use of force. Oxford : Oxford University, 2008.

BASS, Gary Jonathan: Freedom's battle: the origins of humanitarian intervention. New York : Knopf 2008.

CHESTEMAN, Simon: Just war or just peace?: humanitarian intervention and international law. Oxford : Oxford University Press, 2002, c2001

DUFFIELD, Mark: *Carry on Killing: Global Governance, Humanitarianism and Terror*. Copenhagen : Danish Institute for International Studies, 2004.

HOLZGREFE, J. L.: *Humanitarian intervention : ethical, legal, and political dilemmas*. Cambridge : Cambridge University Press, c2003.

GIROD, Christophe: *Politics, military operations and humanitarian action : an uneasy alliance*. Geneva : International Committee of the Red Cross, 1998

LUTTWAK, Edward N. *Give War a Chance*, *Foreign Affairs*, July/August 1999.

MAYALL, James: *Humanitarian Intervention and International Society: Lessons from Africa*. In: WELSH, Jennifer M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*. Oxford University Press Inc., New York 2004.

NARDIN, Terry: *Humanitarian Imperialism. Response to „Ending Tyranny in Iraq“*. *Ethics and International Affairs*, 19.2, 2005, summer.

http://www.cceia.org/resources/journal/19_2/index.html

NARDIN, Terry: *Humanitarian Intervention*. New York : New York University Press, c2006.

NICHOLS, Thomas M.: *Eve of destruction : the coming age of preventive war*. Philadelphia : University of Pennsylvania, 2008.

SEYBOLT, Taylor B.: *Humanitarian military intervention: the conditions of success and failure*. Oxford : SIPRI : Oxford University Press, 2007.

SHUE, Henry: *Limiting Sovereignty*. In: WELSH, Jennifer M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*. Oxford University Press Inc., New York 2004.

TÉSON, Fernando R.: *Ending Tyranny in Iraq*. *Ethics and International Affairs*, 19.2, 2005, summer.

WEISS, Thomas George: *Humanitarian intervention: ideas in action*. Cambridge: Polity Press, 2007.

WEISS, Thomas George: *Military-civilian interactions: humanitarian crises and the responsibility to protect*. Lanham : Rowman & Littlefield, c2004.

WEISS, Thomas George: *Humanitarian challenges and Intervention*. Boulder: Westview Press, 2000.

WELSH, Jennifer M.: *Conclusion: The Evolution of Humanitarian Intervention in International Society*. In: WELSH, Jennifer M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*. Oxford University Press Inc., New York 2004.

WHEELER, Nicholas J.: *Saving strangers : humanitarian intervention in international society*. Oxford : Oxford University Press, 2000.

WHEELER, Nicholas J.: *The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society*. In: WELSH, Jennifer M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*. Oxford University Press Inc., New York 2004.

International Commission on Intervention and State Sovereignty: *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. International Development Research Centre.

http://www.idrc.ca/en/ev-9436-201-1-DO_TOPIC.html

Report of the International Criminal Tribunal

<http://69.94.11.53/ENGLISH/annualreports/a54/9925571e.htm>